

چکیده

یکی از روش‌های کاهش تأثیر تحریم‌های اقتصادی روی وضعیت اقتصاد کشور، ناکارآمدسازی تحریم‌ها است. این پژوهش با هدف دستیابی به اقدام و عمل دولت سیزدهم به منظور ناکارآمدسازی تحریم‌ها انجام شده است. پژوهش کاربردی حاضر با ماهیت توصیفی-تحلیلی و رویکرد کیفی انجام شده است. جامعه هدف این پژوهش کلیه وبگاه‌ها و خبرگزاری‌های کشور در خصوص عملکرد دولت سیزدهم و با محوریت توصیه‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) برای اقدام و عمل به منظور پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی بوده است. اخبار وبگاه‌های مذکور با ابزار فیش جمع‌آوری و سپس تحلیل محتوا شده است. برای دستیابی به قابلیت اعتماد، پس از چندین بار مرور مطالب گردآوری‌شده و نتایج برگرفته از آن‌ها، مطالب گردآوری‌شده و تحلیل‌های انجام شده به چهار از افراد دارای تخصص نسبت به موضوع ارائه و نظرات اصلاحی آن‌ها اعمال شد. یافته‌های این پژوهش شامل ۷۵ اقدام اساسی دولت سیزدهم است که ذیل ۱۰ محور توصیه‌شده توسط مقام معظم رهبری دسته‌بندی شده است. نتایج نشان داد دولت سیزدهم با اتخاذ رویکردهای عملی و جامع در حوزه‌هایی مانند احیای تولید داخلی، مدیریت مالی، توسعه دیپلماسی اقتصادی، مبارزه با فساد و تقویت فناوری، تلاش کرده است اقتصاد مقاومتی را به عنوان راهبردی برای خنثی‌سازی تحریم‌ها و ارتقای امنیت اقتصادی و ملی اجرا کند. این اقدامات در چارچوب نظریه‌ها و نتایج پژوهش‌های پیشین اقتصاد مقاومتی و امنیت اقتصادی قرار دارد و می‌تواند به تقویت ثبات و استقلال کشور در شرایط تحریم کمک نماید.

■ واژگان کلیدی

اقتصاد مقاومتی، تحریم، اقدام و عمل

اقدام و عمل دولت سیزدهم

در ناکارآمدسازی تحریم‌ها مبتنی بر اقتصاد مقاومتی

ابلاغی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

علی احتشامی

دانشیار گروه امنیت داخلی، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران
(110ehteshami@gmail.com)

۱. مقدمه و بیان مسئله

اقتصاد مقاومتی به عنوان راهکاری کلیدی برای کاهش وابستگی به منابع خارجی و مقابله با تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی، مستقیماً بر حفظ و ارتقای امنیت ملی تأثیرگذار است. این الگو با تقویت تولید داخلی، خودکفایی و پایداری اقتصادی، توان مقابله کشور در برابر تهدیدات اقتصادی و سیاسی را افزایش می‌دهد. اقتصاد مقاومتی به عنوان الگویی اقتصادی با محوریت کاهش آسیب‌پذیری در برابر شوک‌های داخلی و خارجی، نقشی حیاتی در تحقق امنیت ملی ایفا می‌کند. این مفهوم با تأکید بر مؤلفه‌هایی مانند تقویت تولید داخلی، کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و ارتقای تاب‌آوری اقتصادی، مستقیماً بر شاخص‌های امنیت ملی شامل ثبات سیاسی، استقلال اقتصادی و امنیت اجتماعی اثرگذار است.

چالش اصلی این است که چگونه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی می‌توانند گستره تحریم‌ها و فساد اقتصادی را خنثی کنند؟ مطالعات نشان می‌دهند وابستگی به درآمدهای تک‌محصولی (مانند نفت) و ضعف در زنجیره تأمین کالاهای اساسی، امنیت ملی را در برابر نوسانات بین‌المللی آسیب‌پذیر می‌کند (افتخاری و عباسی، ۱۴۰۲). از سوی دیگر، اجرای ناقص سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ممکن است به جای کاهش ریسک‌ها، به تشدید شکاف‌های اجتماعی و کاهش مشروعیت حکومت بیانجامد. خنثی‌سازی تحریم‌ها بخشی از تأمین امنیت اقتصادی و البته سیاسی کشور و از وظایف دولت است. اقتصاد مقاومتی با ایجاد ثبات در بخش‌های اقتصادی و کاهش آسیب‌پذیری در برابر بحران‌ها، زمینه‌ساز حفظ انسجام و ثبات داخلی می‌شود که از ارکان اصلی امنیت ملی است.

در شرایطی که کشورها با تهدیدات پیچیده و چندبعدی مواجه‌اند، توجه به اقتصاد مقاومتی به عنوان ابزاری برای افزایش تاب‌آوری ملی ضروری است. این موضوع باعث می‌شود منابع داخلی به نحو بهینه مدیریت شده و وابستگی به عوامل بیرونی کاهش یابد که این امر امنیت ملی را تضمین می‌کند. پرداختن به ارتباط اقتصاد مقاومتی و امنیت ملی اهمیت دارد زیرا اقتصاد مقاومتی به عنوان یک استراتژی کلان، پایه‌های اقتصادی کشور را مستحکم کرده و امنیت ملی را در برابر تهدیدات داخلی و خارجی تضمین می‌کند. عدم توجه به ارتباط اقتصاد مقاومتی و امنیت ملی می‌تواند منجر به آسیب‌پذیری بیشتر کشور در برابر فشارهای اقتصادی خارجی، کاهش قدرت دفاعی و سیاسی و در نهایت تهدید جدی برای استقلال و تمامیت ارضی شود؛ بنابراین، پرداختن به این موضوع برای سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران از اولویت بالایی برخوردار است.

این پژوهش با هدف تحلیل مکانیسم‌های اثرگذاری اقتصاد مقاومتی بر بی‌اثر نمودن تحریم‌ها، باید بتواند به دغدغه‌هایی همچون چگونگی تأثیر الگوهای اجرایی اقتصاد مقاومتی بر ارتقای تاب‌آوری سیستم ملی در برابر بحران‌ها، پاسخ دهد. پاسخ به این پرسش برای طراحی مدل‌های عملیاتی در حوزه سیاست‌گذاری امنیت اقتصادی نیز حائز اهمیت است. بر این اساس دغدغه اصلی در احصای ارتباط بین اقتصاد مقاومتی و بی‌اثر نمودن تحریم‌ها باید معطوف به شناسایی مکانیسم‌های اثرگذاری متقابل بین این دو مفهوم و تبیین مسیری برای تدوین الگوی عملیاتی همسو با شرایط ژئوپلیتیک کشور باشد. این امر مستلزم توجه به چند محور کلیدی است:

الف- اولویت قرار گرفتن مطالعه زمینه‌های وابستگی به درآمدهای تک‌محصولی (نفت)، ضعف زنجیره تأمین کالاهای راهبردی و تأثیرپذیری از نوسانات بازارهای جهانی به عنوان کانون‌های تهدید امنیتی.

ب- ارزیابی توانایی نظام اقتصادی در حفظ ثبات در شرایط تحریم، ایجاد توازن بین سیاست‌های انقباضی-انبساطی و مدیریت بحران‌های مالی بدون وابستگی به منابع خارجی.

ج- در کانون توجه قرار دادن تدوین چارچوبی برای پیش‌بینی و خنثی‌سازی تهدیدات اقتصادی با ماهیت تحریم‌ها مانند جنگ ارزی، دست‌کاری در بازار انرژی و محاصره مالی.

د- مطالعه پارادوکس احتمالی بین محدودیت‌های تجاری و نیازهای توسعه اقتصادی (مانند جذب سرمایه خارجی) به عنوان چالشی محوری در این حوزه.

نگاه این پژوهش به ارتباط عملی بین اقتصاد مقاومتی و خنثی نمودن اثرات تحریم‌ها به عنوان یک اقدام عملی مؤثر است. دولت سیزدهم با ریاست شهید دکتر رئیسی، از سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۳ به دنبال ایجاد این ارتباط، اقدامات مؤثری انجام داد. این پژوهش با مطالعه‌ای نظری در خصوص موضوع به نقش دولت سیزدهم در این خصوص می‌پردازد و بر این اساس به دنبال پاسخگویی به این سؤال اساسی است که: دولت سیزدهم برای ناکارآمدسازی تحریم‌های اقتصادی چه اقدام عملی انجام است؟

۲. پیشینه‌ی پژوهش

سلطان‌پور و رنج‌پور (۱۴۰۴) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر راهبردی سیاست اقتصاد مقاومتی بر تجارت ایران» به این نتیجه رسیدند که اقتصاد مقاومتی به عنوان راهبرد اساسی جمهوری اسلامی ایران در قبال خصومت‌های داخلی و خارجی است. این نظریه که از مکتب اقتصادی اسلام نشئت گرفته مبتنی بر سه اصل اساسی عزت اقتصادی و عدالت اقتصادی و جهاد اقتصادی است و سعی در تحقق اهداف اقتصادی انقلاب اسلامی استقلال اقتصادی و رفاه عمومی و پیشرفت و تجارت اقتصادی دارد. اصول اقتصاد مقاومتی به ویژه فراخوان تبدیل فشارها به فرصت و توسعه استراتژیک مشارکت‌های اقتصادی و تجاری می‌تواند نقش اساسی را در رفع تحریم‌ها و گسترش تجارت غیرنفتی ایران گردد. منطقه‌گرایی سیاست‌های تجاری ایران می‌تواند موجب شکل‌گیری بازار یکپارچه و گسترده بلوک اقتصادی غرب آسیا شده و ظرفیت انسانی و صنعتی ایران و منطقه را ارتقا و امنیت آن را تقویت نماید.

قلوزی و رستمی (۱۴۰۳) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی اقدامات کشورهای توسعه‌یافته برای تقویت تولید با روش اقتصاد مقاومتی (ارائه مدل برای اقتصاد ایران)» با بررسی تجربیات جهانی، مؤلفه‌های کلیدی اقتصاد مقاومتی را که می‌توانند در مقابله با موانع تولید مؤثر باشند، شناسایی کرده، مدل مناسب با اقتصاد ایران را ارائه داده‌اند. نتایج حاکی است که با اجماع بالای ۸۰٪ نخبگان می‌توان این مؤلفه‌ها را برای الگوسازی در حوزه تولید به کار برد و پیشنهادهایی برای بهبود شرایط تولید ارائه داد.

افتخاری و عباسی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «تأثیر اقتصاد مقاومتی بر مناسبت‌های امنیتی ج ایران» نشان دادند، تحلیل ارکان اقتصاد مقاومتی شامل حمایت از تولید ملی، ثبات اقتصادی، عدالت اقتصادی و اصلاح الگوی مصرف بر مناسبات امنیتی بین جمهوری اسلامی ایران و پاکستان، شامل سه موضوع بحرانی مهم چالش‌های مرزی، گروه‌های تروریستی و مواد مخدر تأثیر مستقیم داشته است و با توجه ویژه به ارکان اقتصاد مقاومتی می‌توان هم تسکینی در وضعیت کنونی اقتصادی کشور ایجاد نمود و هم مناسبات امنیتی بین جمهوری اسلامی ایران و پاکستان را تقویت کرد.

یافته‌های علی‌یاری و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «نقش ثبات و امنیت اقتصادی در الگوی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران» نشان می‌دهد که سیاست‌های عملی تأمین‌کننده ثبات و امنیت اقتصادی در الگوی اقتصاد مقاومتی ج ۱۰، ایران از نظر بازه زمانی تأثیرگذاری به سیاست‌های عملی ترمیم و بهبوددهنده، ظرفیت‌ساز و مقاوم‌ساز قابل

تقسیم‌بندی می‌باشند و دارای سه بعد تورم‌زدایی و تقویت پول ملی، کاهش بیکاری و توسعه اشتغال و امنیت اقتصادی است که هر کدام از آنها نیز دارای مؤلفه‌های مرتبط به خود هستند. نتایج تحقیق موسوی و لهراسبی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی راهبردهای امنیت اقتصادی ایران با رویکرد اقتصاد مقاومتی و اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴» حاکی از آن است، چالش‌های درون ساختاری اقتصادی و سیاست‌های تحریمی آمریکا و غرب علیه ایران، اصلی‌ترین تهدیدات داخلی و خارجی امنیت اقتصادی کشور محسوب می‌شوند. پژوهش حاضر با بررسی اسناد بالادستی نظام همچون سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، راهبردهای حقوقی و اقتصادی برآمده از این اسناد را برای به حداقل رساندن آسیب‌پذیری اقتصاد کشور، مورد ارزیابی قرار داده‌است تا از رهگذر آن، قدرت و اقتدار کشور در عرصه‌های ملی و بین‌المللی ارتقا یابد.

۹۵

اسماعیلی‌فر (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی نقش و جایگاه امنیت غذایی در امنیت ملی، اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار جمهوری اسلامی ایران» دریافت که مطالعه تاریخ سیاسی معاصر جهان و مناسبت‌های موجود در اقتصاد جهانی گویای این است: خطراتی که امنیت و رفاه آینده جوامع بشری را تهدید می‌کند نه فقط خطراتی چون برخوردهای بین‌المللی و تجاوز به وسیله یک قدرت خارجی، بلکه بی‌ثباتی‌های اقتصادی، اکولوژیک و اجتماعی بخصوص پدیده ناامنی غذایی است. ناامنی غذایی از جمله عواملی است که می‌تواند ارزش‌های حیاتی و در نتیجه امنیت ملی یک کشور را به مخاطره بیاندازد. امنیت غذایی که به مفهوم دسترسی به غذای کافی در حال حاضر و آینده است با رشد سریع جمعیت جوامع موجودیت خود را از دست داده است و در بخش‌هایی از کره زمین اوضاع سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ویژه‌ای پدید آورده است که نه تنها سرنوشت سیاسی کشورهای نیازمند به وسیله کشورهای صنعتی رقم می‌خورد، بلکه زندگی روزمره آنها به تصمیمات کشورهای سلطه‌گر بستگی یافته است و رهایی از این وابستگی و رسیدن به استقلال ملی و پیشرفت اجتماعی جز با توسعه پایدار میسر نیست و محور توسعه پایدار، توسعه کشاورزی است. توسعه کشاورزی جز با بهره‌گیری از روش‌های علمی و دستاوردهای تکنولوژیک امکان‌پذیر نیست.

شیراوند و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تأثیر راهبرد اقتصاد مقاومتی بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» دریافتند که توان اقتصادی کشور نه تنها در حفظ استقلال و حاکمیت ملی نقش اساسی را بازی می‌کند، بلکه برای پیشبرد اهداف سیاست خارجی به‌ویژه برای کشورهای دارای اهداف وسیع سیاسی و ایدئولوژیک مهم‌ترین عامل

محسوب می‌شود، زیرا قدرت اقتصادی با تولید ثروت، منابع لازم برای افزایش و حفظ قدرت نظامی را ایجاد می‌نماید.

عزیزی و حسن‌زاده (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «اقتصاد مقاومتی و تأثیر آن بر امنیت ملی» به این نتیجه رسید که تقویت اقتصاد مقاومتی می‌تواند نقش حیاتی در افزایش امنیت ملی کشورها ایفا کند. این تحقیق بر اهمیت ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی پایدار و مقاوم در برابر تهدیدات داخلی و خارجی تأکید دارد. نویسنده بیان می‌کند که با بهره‌گیری از منابع داخلی و کاهش وابستگی به واردات، کشورها می‌توانند در برابر بحران‌های اقتصادی و تحریم‌ها مقاوم‌تر شوند. همچنین، این پژوهش نشان می‌دهد که هم‌افزایی بین بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی می‌تواند به بهبود شرایط امنیتی و اقتصادی منجر شود. در نهایت، نویسنده بر لزوم سیاست‌گذاری‌های مؤثر و هماهنگی بین نهادهای دولتی و خصوصی برای تحقق اهداف اقتصادی و امنیت ملی تأکید کرده و پیشنهادهایی برای بهبود وضعیت فعلی ارائه می‌دهد.

محسنی‌نیا و طبیبیان (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش اقتصاد مقاومتی در ارتقاء امنیت اکولوژیک در شهر» به این نتیجه رسیدند که رهیافت اقتصاد مقاومتی در جهت تحقق امنیت اکولوژیک در شهر، در دو حوزه برنامه‌ریزی اقتصادی و برنامه‌ریزی فرهنگی قرار می‌گیرد و اقداماتی نظیر بررسی وضع موجود فرهنگ، سرمایه انسانی و امکانات فیزیکی برای تولید، جهاد اقتصادی به عنوان مهم‌ترین مؤلفه برنامه‌ریزی فرهنگی و برطرف کردن موانع تولید و تقویت تولید در حوزه محیط‌زیست و در بستر شهر را پیشنهاد می‌دهد. در نهایت اقتصاد مقاومتی با بال‌های پر قدرت خود یعنی جهاد اقتصادی، عدالت اقتصادی و تقویت تولید، اهداف تأمین، بهبود و ترویج امنیت اکولوژیک در شهر را محقق می‌کند.

عزیزی و خضری (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «ارتقای بعد اقتصادی امنیت ملی با تأکید بر اقتصاد مقاومتی» به این نتیجه رسید که تقویت اقتصاد مقاومتی می‌تواند به عنوان یک عامل کلیدی در افزایش امنیت ملی کشورها عمل کند. این تحقیق بر اهمیت ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی پایدار و مقاوم در برابر چالش‌ها و تهدیدات اقتصادی تأکید دارد. نویسنده معتقد است که با استفاده از راهکارهای نوآورانه و بهره‌وری از منابع داخلی، کشورها می‌توانند در برابر نوسانات جهانی و بحران‌های اقتصادی مقاوم‌تر شوند. همچنین، تحقیق نشان می‌دهد که هم‌افزایی بین بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی می‌تواند به بهبود شرایط امنیتی و اقتصادی منجر شود. در نهایت، این پژوهش بر لزوم سیاست‌گذاری‌های

مؤثر و هماهنگی بین نهادهای دولتی و خصوصی برای تحقق اهداف اقتصادی و امنیت ملی تأکید دارد.

مرادیان و طالب (۱۳۹۱) پژوهشی با عنوان «جایگاه ساحفها در تحقق اقتصاد مقاومتی و نقش آن در ارتقاء امنیت ملی بر اساس بیانات مقام معظم رهبری» انجام دادند. نتایج حاصل از این پژوهش بیانگر این واقعیت است که سرویس‌های اطلاعاتی دشمن تمرکز خود را بر حوزه‌های اقتصاد قرار داده و تحریم‌های اقتصادی گسترده و در نهایت جنگ اقتصادی برای به زانو درآوردن نظام و ایجاد اختلاف در بین افشار مختلف نظام با حاکمیت را در دستور کار خود قرار داده است، پس موضوع اقتصادی به نوعی به یک موضوع امنیتی نیز تبدیل شده است و نقش سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی به عنوان یکی از حوزه‌های جنگ اقتصادی بسیار مهم و تأثیرگذار است و لزوم تلاش حداکثری برای افزایش اشراف اطلاعاتی بر حوزه‌های اقتصادی ضروری است و با شناسایی تهدیدات اقتصادی دشمن و رفع آسیب‌پذیری‌های موجود بستری مناسب برای رونق اقتصادی، سلامت و امنیت این حوزه را فراهم آورند.

مروری بر مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که اقتصاد مقاومتی به عنوان راهبردی جامع و چندبعدی، ضمن تقویت توان اقتصادی داخلی، به عنوان ابزاری مؤثر در مقابله با تهدیدات امنیتی داخلی و خارجی شناخته می‌شود. تفاوت در تمرکز موضوعی و رویکردهای تحلیلی، به غنای علمی این حوزه کمک کرده و نوآوری‌هایی در زمینه مناسبات بین‌المللی، سیاست‌های عملی و ابعاد محیط زیستی ارائه شده است. هماهنگی بین بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و امنیتی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های داخلی از جمله نکات کلیدی برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و ارتقای امنیت ملی است؛ اما به هر حال پژوهش حاضر در پی یافتن نحوه ارتباط بین اقتصاد مقاومتی و امنیت ملی در دولت سیزدهم است. موضوعی که در هیچ‌کدام از پیشینه‌ها و پژوهش‌های دیگر به آن پرداخته نشده است.

۳. مبانی نظری پژوهش

اقتصاد مقاومتی: اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در سال‌های اخیر به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه و تحت فشارهای اقتصادی و تحریم‌ها بسیار مورد توجه قرار گرفته است. این مفهوم به معنای توانمندسازی اقتصاد یک کشور به گونه‌ای است که بتواند در برابر شوک‌های خارجی، تحریم‌ها و نوسانات بازار جهانی مقاومت کند و به‌طور پایدار رشد کند. اقتصاد مقاومتی نه تنها یک واکنش به شرایط بحرانی است، بلکه رویکردی پایدار برای توسعه

اقتصادی محسوب می‌شود. با پیاده‌سازی اصول و راهکارهای مذکور، کشورها می‌توانند اقتصادی قوی‌تر و مستقل‌تر داشته باشند که قادر به مقابله با چالش‌های جهانی باشد. در نهایت، موفقیت در اجرای اقتصاد مقاومتی نیازمند همکاری همه‌جانبه دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است. اقتصاد مقاومت دارای اصولی است که در زیر به آن اشاره می‌شود:

الف- خودکفایی: یکی از اصول اساسی اقتصاد مقاومتی، افزایش تولید داخلی و کاهش وابستگی به واردات است. این امر می‌تواند با سرمایه‌گذاری در بخش‌های کلیدی مانند کشاورزی، صنعت و فناوری اطلاعات محقق شود.

ب- تنوع‌بخشی به اقتصاد: وابستگی به یک یا چند منبع درآمدی خاص، اقتصاد را آسیب‌پذیر می‌کند. تنوع‌بخشی به منابع درآمدی، مانند توسعه بخش‌های گردشگری، خدمات و صنایع خلاق، می‌تواند به کاهش این آسیب‌پذیری کمک کند.

ج- تقویت بخش خصوصی: مشارکت فعال بخش خصوصی در اقتصاد می‌تواند به افزایش کارایی و نوآوری منجر شود. حمایت از کارآفرینی و ایجاد محیطی مناسب برای کسب‌وکارهای کوچک و متوسط از جمله راهکارهای تقویت بخش خصوصی است.

د- مدیریت منابع طبیعی: استفاده بهینه و پایدار از منابع طبیعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. برنامه‌ریزی دقیق برای بهره‌برداری از منابع مانند نفت، گاز، آب و معادن می‌تواند به حفظ این منابع برای نسل‌های آینده کمک کند (جابری و جمالی، ۱۳۹۴).

با اتکا به این اصول باید دولت راه‌کارهایی برای پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی داشته باشد. برخی از این راهکارها عبارت‌اند از:

الف- سیاست‌گذاری هوشمندانه: تدوین و اجرای سیاست‌های اقتصادی که با شرایط داخلی و بین‌المللی هماهنگ باشد، می‌تواند به تقویت اقتصاد مقاومتی کمک کند. این سیاست‌ها باید بر مبنای داده‌های علمی و تجربیات موفق جهانی تدوین شوند.

ب- آموزش و توسعه نیروی انسانی: سرمایه‌گذاری در آموزش و توسعه مهارت‌های نیروی کار می‌تواند به افزایش بهره‌وری و نوآوری در اقتصاد کمک کند. ایجاد مراکز آموزشی تخصصی و حمایت از پژوهش‌های علمی از جمله اقدامات مؤثر در این زمینه است.

ج- توسعه زیرساخت‌ها: توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل، ارتباطات و انرژی برای تقویت اقتصاد ضروری است. این زیرساخت‌ها باید با استفاده از فناوری‌های نوین و با رعایت استانداردهای زیست‌محیطی ساخته شوند.

د- تقویت همکاری‌های بین‌المللی: ایجاد روابط اقتصادی و تجاری با کشورهای دوست و همسایه می‌تواند به کاهش اثرات تحریم‌ها کمک کند. انعقاد توافقنامه‌های تجاری دوجانبه و چندجانبه از جمله راهکارهای مؤثر در این زمینه است (سیف، ۱۳۹۳).

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی: سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با هدف تأمین رشد پویا و بهبود شاخص‌های مقاومت اقتصادی و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله، با رویکردی جهادی، انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو و برون‌گرا در تاریخ ۱۳۹۲/۱۱/۲۹ تصویب و در ۲۴ بند برای اجرا توسط دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ابلاغ شد. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی با ابلاغ سیاست‌های کلی «اقتصاد مقاومتی» بر اساس بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی، تأکید کردند: پیروی از الگوی علمی و بومی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی، عامل شکست و عقب‌نشینی دشمن در جنگ تحمیلی اقتصادی علیه ملت ایران خواهد شد، همچنین اقتصاد مقاومتی خواهد توانست در بحران‌های رو به افزایش جهانی، الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشد و زمینه و فرصت مناسب را برای نقش‌آفرینی مردم و فعالان اقتصادی در تحقق حماسه اقتصادی فراهم کند. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، چارچوبی جامع و راهبردی برای تقویت اقتصاد کشور در برابر تهدیدات داخلی و خارجی و تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله است (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله امام خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۰۱/۲۸).

این سیاست‌ها با رویکردی جهادی، انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو و برون‌گرا تدوین شده‌اند و محورهای اصلی آن عبارت‌اند از: ۱. فعال‌سازی همه منابع مالی، انسانی و علمی برای توسعه کارآفرینی و مشارکت عمومی. ۲. پیشتازی اقتصاد دانش‌بنیان و اجرای نقشه جامع علمی کشور. ۳. افزایش بهره‌وری با تقویت عوامل تولید و رقابت‌پذیری مناطق. ۴. استفاده هدفمند از یارانه‌ها برای افزایش تولید، اشتغال و عدالت. ۵. توزیع عادلانه سهم عوامل تولید با ارتقای سرمایه انسانی. ۶. افزایش تولید داخلی کالاهای اساسی و کاهش وابستگی به واردات. ۷. تأمین امنیت غذایی و درمانی و ایجاد ذخایر راهبردی. ۸. اصلاح الگوی مصرف و ترویج مصرف کالاهای داخلی با کیفیت. ۹. تقویت نظام مالی کشور برای ثبات و پاسخگویی به نیازهای اقتصاد. ۱۰. حمایت هدفمند از صادرات با تسهیل مقررات و توسعه زیرساخت‌ها. ۱۱. توسعه مناطق آزاد و ویژه اقتصادی برای انتقال فناوری و تسهیل

تولید. ۱۲. افزایش مقاومت اقتصاد با گسترش همکاری‌های منطقه‌ای و دیپلماسی. ۱۳. مقابله با ضربه‌پذیری درآمد نفت با تنوع فروش و مشارکت بخش خصوصی. ۱۴. افزایش ذخایر نفت و گاز و توسعه ظرفیت‌های تولید. ۱۵. افزایش ارزش افزوده در صنعت نفت و گاز و صادرات محصولات مرتبط. ۱۶. صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی و اصلاح ساختار دولت. ۱۷. اصلاح نظام درآمدی دولت با افزایش سهم مالیات‌ها. ۱۸. افزایش سهم صندوق توسعه ملی برای کاهش وابستگی بودجه به نفت. ۱۹. شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد و مقابله با فساد. ۲۰. تقویت فرهنگ جهادی، کارآفرینی و بهره‌وری در اقتصاد. ۲۱. گفتمان‌سازی اقتصاد مقاومتی در محیط‌های علمی و رسانه‌ای. ۲۲. بسیج امکانات کشور برای مدیریت مخاطرات و مقابله با تحریم‌ها. ۲۳. شفاف‌سازی نظام توزیع، قیمت‌گذاری و نظارت بر بازار. ۲۴. افزایش پوشش استاندارد و ترویج محصولات داخلی.

دکترین اقتصاد مقاومتی: دکترین اقتصاد مقاومتی الگویی اقتصادی است که هدف آن طراحی و اجرای سازوکارها و سیاست‌هایی است تا سیستم اقتصادی کشور در مواجهه با تکان‌های داخلی و خارجی انعطاف‌پذیر باقی بماند و بتواند رشد اقتصادی پایدار، عدالت اقتصادی، کاهش وابستگی و افزایش توان رقابت‌پذیری جهانی را محقق کند (وبگاه مسیر اقتصاد)^۱ این دکترین بر پایه پنج اصل اساسی، ۲۴ ماده سیاست کلی و ۱۰ اقدام عملی تعریف شده و در ۸ بخش اصلی شامل دولت و بودجه، نظام مالی، تولید داخلی، نفت و انرژی، تجارت خارجی، امنیت اقتصادی، مدیریت اقتصادی و گفتمان‌سازی دسته‌بندی می‌شود که هر یک به طراحی سازوکارهای مرتبط می‌پردازند (وبگاه مسیر اقتصاد).

اقتصاد مقاومتی بر «درون‌زا» بودن تأکید دارد؛ یعنی ستون‌های اصلی اقتصاد باید بر ظرفیت‌های داخلی بنا شود، بدون اینکه ارتباط با جهان قطع شود، بلکه به گونه‌ای که خوداتکایی و خودکفایی حفظ شود (وبگاه بهارنیوز)^۲. این الگو بر افزایش تولید داخلی، تنوع‌بخشی به منابع تأمین کالاهای وارداتی، ایجاد ذخایر راهبردی، اصلاح نظام مالی و درآمدی دولت، شفاف‌سازی اقتصاد، مقابله با فساد و تقویت فرهنگ جهادی و کارآفرینی تأکید دارد (وبگاه بهارنیوز).

1. <https://masireqtesad.ir/doctorin/>

2. <https://www.baharnews.ir/news/261732>

از دیگر ویژگی‌های دکترین، مقابله با ضربه‌پذیری درآمدهای نفتی از طریق تنوع فروش، مشارکت بخش خصوصی، افزایش صادرات گاز، برق و محصولات پتروشیمی و افزایش ذخایر راهبردی نفت و گاز است. همچنین توسعه مناطق آزاد، استفاده از دیپلماسی اقتصادی و گسترش همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی از سیاست‌های کلیدی این دکترین محسوب می‌شود (وبگاه مسیر اقتصاد).

اقتصاد مقاومتی به عنوان یک حرکت راهبردی، بلندمدت و مردم‌گرا مطرح است که ضمن حفظ دستاوردهای کشور، با بهره‌گیری از ظرفیت‌های داخلی و دانش‌بنیان، زمینه‌ساز توسعه پایدار و عدالت اقتصادی می‌شود (وبگاه ایلنا)^۱. این دکترین در مقابل مدل‌های اقتصادی مشابه مانند «صنعتی شدن جایگزین واردات» که در برخی کشورها شکست خورده، با تأکید بر رقابت‌پذیری و اصلاح ساختارها، به دنبال ایجاد تعادل پایدار و مقاوم در برابر بحران‌ها است. در مجموع، دکترین اقتصاد مقاومتی چارچوبی جامع برای مقاوم‌سازی اقتصاد کشور در برابر فشارها و تحریم‌ها، افزایش بهره‌وری، عدالت اجتماعی و توسعه اقتصادی با اتکا به ظرفیت‌های داخلی و دانش فنی است که با هماهنگی بخش‌های مختلف و گفتمان‌سازی در جامعه باید به اجرا درآید (وبگاه جامعه اندیشکده‌ها، اندیشکده اقتصاد مقاومتی)^۲.

تحریم: در حقوق بین‌الملل، تحریم به معنای مضیق کلمه را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: اقدامات اجباری [اتخاذ شده در واکنش به نقض حقوق بین‌الملل] و در راستای اجرای تصمیم یک ارگان اجتماعی ذیصلاح، یعنی ارگانی که از جهت حقوقی اجازه اقدام به نام جامعه یا اجتماعی که تحت حکومت آن نظام حقوقی است را دارد (قنبری، ۱۴۰۲).^۳ برای مدیریت تحریم‌های اقتصادی با تأکید بر اقتصاد مقاومتی باید به بررسی واقع‌بینانه تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر مسائل اقتصادی و سیاسی کشورها، پرداخت. تحلیل اهداف سیاسی تحریم‌ها، انواع مختلف تحریم‌های اقتصادی (مبادلاتی، مالی، حمل‌ونقل، علمی و فناوری) و سیر تاریخی تحریم‌های آمریکا علیه ایران، نشان می‌دهد که تحریم‌ها به‌عنوان ابزاری برای فشار سیاسی و اقتصادی به کار می‌روند اما اثرگذاری آنها محدود و اغلب ناکارآمد است (ترابی‌فرد، ۱۴۰۱). تحریم‌ها در اکثر کشورها معمولاً با هدف تغییر سیاست‌ها، براندازی حکومت‌ها، تضعیف توان نظامی و اقتصادی کشور هدف اعمال می‌شوند، اما مطالعات تجربی نشان می‌دهد تنها حدود ۳۰ درصد تحریم‌ها موفق بوده‌اند و بسیاری با شکست مواجه شده‌اند. دلیل اصلی

1. <https://www.ilna.ir/149/547414>

2. <https://iranthinktanks.com/tt/moqavemati-economy-thinktank/>

3. <https://ecoiran.com/107/41540>

ناکامی تحریم‌ها، انسجام داخلی کشور هدف، وجود ظرفیت‌های جایگزین و محدود بودن تأثیر تحریم‌کنندگان بر اقتصاد کشور تحریم شده است. مقابله مؤثر با تحریم‌ها نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و انسجام ملی است و اقتصاد مقاومتی به‌عنوان راهبردی علمی و بومی، با تکیه بر ظرفیت‌های داخلی، افزایش تولید، توسعه فناوری و مدیریت هوشمندانه منابع، می‌تواند اثرات تحریم‌ها را کاهش داده و امنیت اقتصادی کشور را حفظ کند. با شناخت نقاط ضعف تحریم‌ها و بهره‌گیری از اصول اقتصاد مقاومتی، کشور می‌تواند در برابر فشارهای اقتصادی خارجی مقاومت کند و مسیر توسعه پایدار را ادامه دهد (قمری فرزاد، ۱۳۹۵).

ناکارآمدسازی تحریم‌ها: در شرایط تحریم‌های اقتصادی گسترده و پایدار علیه ایران، مفهوم ناکارآمدسازی تحریم‌ها به معنای اتخاذ راهبردها و سیاست‌هایی است که هدف آن خنثی کردن اثرات منفی تحریم‌ها و ایجاد مقاومت اقتصادی است تا اقتصاد کشور بتواند فشارهای تحریمی را تحمل کرده و آسیب کمتری ببیند. این مفهوم در چارچوب اقتصاد مقاومتی تعریف شده است که به عنوان فرآیندی نظام‌ساز، بر استفاده از ظرفیت‌های داخلی، تقویت تولید داخل، تنوع‌بخشی به صادرات و دیپلماسی اقتصادی تأکید دارد. ناکارآمدسازی تحریم‌ها مستلزم طراحی سازوکارهای مؤثر برای کاهش اثر مقاومت دیپلماسی دشمن و استفاده بهینه از همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی است که بتواند ضمن حمایت از تولید داخلی، وابستگی اقتصادی به منابع محدود خارجی را کاهش دهد. این رویکرد اقتصادی، برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری و فرصت‌سازی را به عنوان اصول کلیدی در مقابل فشارهای تحریمی معرفی می‌کند (سمیعی‌نسب، ۱۳۹۳). از سوی دیگر، تحریم‌های بین‌المللی که با هدف تأثیرگذاری سیاسی و امنیتی بر ایران اعمال شده‌اند، پیامدهایی نظیر کاهش تجارت بین‌الملل، محدود شدن ورود سرمایه‌گذاری خارجی، کاهش دسترسی به فناوری‌های پیشرفته، کمبود کالاهای اساسی و افزایش هزینه‌های تولید به دنبال داشته‌اند. این عوامل در کنار افزایش نرخ بیکاری، کاهش درآمد ملی و کاهش قدرت خرید مردم، اثرات منفی تحریم‌ها بر معیشت و اقتصاد ایران را تشدید کرده‌اند. مقابله با این آثار منفی نیازمند اجرای سیاست‌هایی مانند افزایش تولید داخل، تنوع‌بخشی به صادرات، توسعه فناوری و تقویت صنایع کوچک و متوسط است. همچنین توسعه همکاری‌های دیپلماتیک و اقتصادی می‌تواند به کاهش اثرات تحریم‌ها کمک نماید (جعفری هزارانی، ۱۴۰۲). علاوه بر فشارهای تحریم، ضعف‌ها و ناکارآمدی‌های داخلی نیز نقش مهمی در افزایش آسیب‌پذیری اقتصاد ایران دارند. ضعف‌های مدیریتی، مشکلات ساختاری، وابستگی بیش‌ازحد به نفت، نبود تنوع اقتصادی،

انزوای دیپلماتیک و سختی جذب سرمایه‌گذاری خارجی از جمله موانعی هستند که مقاومت واقعی اقتصاد در برابر تحریم‌ها را محدود می‌کنند و بدون اصلاح ساختارهای داخلی، تحریم‌ها به تنهایی علت اصلی بحران‌ها نیستند (سمیعی‌نسب، ۱۳۹۳).

کارکرد اقتصاد مقاومتی در مقابله با تحریم‌ها: با بررسی مفهوم‌شناسی ارائه شده و با اتکا به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و دکترین اقتصاد مقاومتی می‌توان کارکرد اقتصاد مقاومتی در مقابله با تحریم‌ها را در قالب اقدامات عملی در اقتصاد مقاومتی تبیین کرد. اقدامات عملی اقتصاد مقاومتی که رهبر انقلاب در سخنرانی فروردین ۱۳۹۵ ضمن نام‌گذاری سال به «اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل» به دولت پیشنهاد دادند عبارت است از:

۱- شناسایی فعالیت‌ها و زنجیره‌های اقتصادی مزیت‌دار کشور و تمرکز بر آنها: بعضی از فعالیت‌های اقتصادی در کشور اولویت دارد، اهمیت دارد، مثل مادر می‌ماند و از آن، باب‌های متعدّد اقتصادی و تولیدی گشوده می‌شود؛ روی آنها بایست تمرکز کنند؛ آنها را باید شناسایی کنند و نقشه‌ی راه را مشخص کنند و تکلیف همه را معلوم بکنند.

۲- احیا کردن تولید داخلی: امروز حدود شصت درصد از امکانات تولید ما معطل است، تعطیل است؛ بعضی‌ها به کمتر از ظرفیت کار می‌کند، بعضی‌ها کار نمی‌کند؛ بایستی ما تولید را زنده کنیم، تولید را احیاء کنیم.

۳- خریدهای خارجی ما، قدرت تولید داخلی ما را تضعیف نکند: فرض بفرمایید ما می‌خواهیم مثلاً هواپیما وارد بکنیم یا خریداری بکنیم؛ به ما گفته می‌شود -خود مسئولین دولتی میگویند- که اگر چنانچه فلان درصد از این قیمت را ما در صنایع داخلی هواپیما سرمایه‌گذاری کنیم، بیشتر از آنکه از خارج بخریم استفاده خواهیم کرد و تولید داخلی هم رشد پیدا می‌کند. اینکه ما همه‌چیز را از خارج وارد کنیم و نگاه نکنیم که این خرید ما، این واردات ما چه بلایی سر تولید داخلی می‌آورد خطا است؛ پس بنابراین در خریدها کاری کنیم که تولید داخلی تضعیف نشود.

۴- مدیریت منابع مالی که از بانک‌ها و مراکز خارجی به کشور وارد می‌شود: ما پول‌هایی داریم در خارج از کشور؛ [مثلاً] نفت فروخته‌ایم، پولش را به ما نداده‌اند. وقتی که این پول‌های موجود ما در خارج که حالا هر چند ده میلیاردی که هست برگشت، در مصارفی به کار نرود که این پول هدر بشود. این پولی است که وارد کشور می‌شود، کشور نیاز دارد و در درجه‌ی اول مثلاً تولید است؛ مواظب باشند این پولی که وارد می‌شود، هدر نرود، از بین نرود، صرف خریدهای بی‌مورد، صرف کارهای بی‌جا، صرف اسراف‌ها نشود.

۵- دانش‌بنیان شدن بخش‌های مهم کشور: بخش نفت و گاز یا بخش تولید موتور که برای خودرو، برای هواپیما، برای قطار، برای کشتی مورد استفاده است، این بخش‌های حساس و مهم، دانش‌بنیان بشود. اینکه ما می‌گوییم اقتصاد دانش‌بنیان [این است]. جوان‌های ما، دانشمندان ما نشان داده‌اند که می‌توانند نوآوری کنند، می‌توانند ما را از آن سطحی که در فناوری داریم بالاتر ببرند. مثلاً فرض کنید که سطح موتور خودرو را با یک پیشرفتی بالا ببرد که فرض کنیم مصرفش کم بشود، یا موتور قطار را به فلان شکل به وجود بیاورد؛ می‌توانند. همین الان در کشور ما بنگاه‌های اقتصادی و تولیدی‌اش وجود دارند که کارهایی که آنها انجام می‌دهند و تولید می‌کنند، یا از مشابه خارجی‌اش بهتر است یا برابر آنها است؛ همین الان داریم؛ خوب اینها را باید تقویت کرد.

۶- بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری‌های گذشته: ما در گذشته روی بعضی از بخش‌ها سرمایه‌گذاری کرده‌ایم؛ از آنها بهره‌برداری بشود و استفاده بشود. ما در زمینه‌ی نیروگاه‌سازی در کشور سرمایه‌گذاری خوبی کردیم؛ در زمینه‌ی پتروشیمی سرمایه‌گذاری خوبی کردیم. امروز کشور به نیروگاه احتیاج دارد، کشورهای دیگر هم به نیروگاه ارزانی که ما می‌سازیم احتیاج دارند. ما دیگر نیرویم از بیرون نیروگاه بخریم وارد کنیم، یا افرادی بیاوریم برای ما نیروگاه درست کنند. این قسمت‌هایی که سرمایه‌گذاری شده است، برایش تلاش شده است و زحمت کشیده شده است، احیاء بشود و از آنها استفاده بشود.

۷- انتقال فناوری در معاملات خارجی: در همه‌ی معاملات خارجی‌ای که ما انجام می‌دهیم، انتقال فناوری را شرط کنیم. فرض کنید [اگر] یک وسیله‌ای را یا یک شیء تولیدی جدیدی را می‌خواهند بخرند، تولیدشده را نخرند، [بلکه] آن شیء را با فناوری مخصوص خودش تهیه کنند و بیاورند؛ فناوری را داخل کشور کنند.

۸- مبارزه با فساد و قاچاق: با فساد مبارزه‌ی جدی بشود، با ویژه‌خواری مبارزه‌ی جدی بشود، با قاچاق مبارزه‌ی جدی بشود؛ این‌ها دارد به اقتصاد کشور لطمه می‌زند و ضررش را مردم می‌برند. اگر ما در مقابل آن مجموعه‌ای که فرض بفرمایید با زد و بست‌هایی در زمینه‌ی مسائل اقتصادی ویژه‌خواری می‌کنند، خودشان را از امتیازات ویژه برخوردار می‌کنند و با دچار فساد پولی و مالی و اقتصادی می‌شوند، سهل‌انگاری کنیم، قطعاً کشور ضرر خواهد کرد؛ نباید سهل‌انگاری بشود. قاچاق همین جور است؛ مانع قاچاق [بشوند]. باید با قاچاق، به معنای واقعی کلمه مبارزه کنند.

۹- بهره‌وری انرژی: گفته می‌شود اگر ما بتوانیم بهره‌وری انرژی را ارتقا بدهیم، بالا ببریم و صرفه‌جویی کنیم، صد میلیارد دلار صرفه‌جویی خواهد شد؛ مبلغ کمی نیست، مبلغ زیادی است؛ این را جدی بگیرند. البته شنیدم این، مصوبه‌ی مجلس هم هست؛ ارتقای بهره‌برداری از انرژی، مصوبه‌ی مجلس شورای اسلامی است.

۱۰- حمایت از صنایع کوچک و متوسط: الان چندین هزار کارگاه و کارخانه‌ی متوسط و کوچک در کشور هست؛ آن چیزی که در متن جامعه اشتغال ایجاد می‌کند، تحرک ایجاد می‌کند و طبقات پایین را بهره‌مند می‌کند، همین صنایع کوچک و متوسط است؛ این‌ها را تقویت کنند و پیش ببرند (وبگاه دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای).
جدول ۱ محورهای اساسی برای اقدام عملی به منظور ناکارآمدسازی تحریم‌ها را نشان

می‌دهد.

۱۰۵

جدول ۱. محورهای اساسی اقدام عملی ناکارآمدسازی تحریم‌ها

ناکارآمدسازی تحریم	←	شناسایی فعالیت‌ها و زنجیره‌های اقتصادی مزیت‌دار کشور	اقتصاد مقاومتی
		احیا کردن تولید داخلی	
		عدم تضعیف قدرت تولید داخلی به‌واسطه خریدهای خارجی	
		مدیریت منابع مالی وارد شده از بانک‌ها و مراکز خارجی	
		دانش‌بنیان شدن بخش‌های مهم کشور	
		بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری‌های گذشته	
		انتقال فناوری در معاملات خارجی	
		مبارزه با فساد و قاچاق	
		بهره‌وری انرژی	
		حمایت از صنایع کوچک و متوسط	

۴. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش کاربردی حاضر با ماهیت توصیفی-تحلیلی و رویکرد کیفی انجام شده است. پژوهشگر بعد از مطالعه مبانی نظری و احصای راهکارهای ناکارآمدسازی تحریم‌ها با اتکا بر اقتصاد مقاومتی به عنوان یک اقدام و عمل سازنده، این راهکارها را از توصیه‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) احصا و مبنا و اساس پژوهش قرار داد و با بررسی اسناد و اخبار موجود در وبگاه‌های معتبر، عملکرد دولت سیزدهم را در خصوص این محورها استخراج کرد. جامعه هدف این پژوهش خبرهای مندرج در کلیه وبگاه‌ها و خبرگزاری‌های کشور در خصوص عملکرد دولت سیزدهم و با محوریت برای اقدام و عمل به منظور پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی بوده است. ۴۲ خبر از اخبار وبگاه‌های مذکور با ابزار فیش جمع‌آوری و سپس تحلیل محتوا شده است. پژوهشگر به منظور دستیابی به قابلیت اعتماد مبتنی بر نظریه گوبا و لینکن، بعد از چندین بار مرور مطالب گردآوری شده و تحلیل‌های انجام شده، داده‌ها و نتایج را به چهار نفر از افراد متخصص و مسلط به موضوع ارائه نمود و نظرات اصلاحی آن‌ها را اعمال کرد. توافق بین نظرات بالای ۹۵ درصد برآورد شد.

۱۰۶

۵. یافته‌های پژوهش

اخبار دریافتی از وبگاه‌های معرفی‌شده در جدول ۲ مورد بررسی قرار گرفت. ترکیب نوشتاری این وبگاه‌ها شامل نام وبگاه یا پایگاه اطلاع‌رسانی، تاریخ انتشار، عنوان و آدرس الکترونیکی خبر است:

جدول ۲. مشخصات وبگاه‌های بررسی‌شده در پژوهش

ردیف	نام وبگاه	تاریخ انتشار	عنوان خبر	آدرس الکترونیکی
۱	اقتصاد معاصر	۱۴۰۱/۰۱/۲۱	ثبات اقتصادی و دسترسی به بازارهای جدید، دستاورد عضویت در بریکس	https://eghte-sademoaser.ir/fa/news/20051
۲	ایران آنلاین	۱۴۰۳/۰۵/۲۲	حمایت از صنایع کوچک، نیروی کمکی حل مشکل اشتغال کشور است	https://inn.ir/news/article/73997

ردیف	نام وبگاه	تاریخ انتشار	عنوان خبر	آدرس الکترونیکی
۳	پایگاه اطلاع‌رسانی دولت	۱۴۰۲/۰۳/۲۹	دولت سیزدهم چگونه معادلات خارجی خود را ساخت؟	https://dolat.ir/detail/414175
۴	پایگاه اطلاع‌رسانی دولت	۱۴۰۱/۰۶/۰۳	ده اقدام شاخص دولت سیزدهم در حوزه دانش‌بنیان کشور	https://dolat.ir/detail/394371
۵	پایگاه اطلاع‌رسانی مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۴۰۲/۰۸/۳۰	سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی	https://maslahat.ir/fa/news/5273/13911119
۶	جوان آنلاین	۱۴۰۳/۰۴/۱۰	تحقق رشد اقتصادی و جذب سرمایه‌گذار خارجی در دولت سیزدهم	https://www.javanonline.ir/fa/news/1236946
۷	خبرآنلاین	۱۴۰۱/۰۸/۰۵	جزئیات مصوبه دولت برای حمایت از صنایع کوچک	https://www.khabaronline.ir/news/1688373
۸	خبرگزاری برنا	۱۴۰۲/۱۱/۱۰	بیست دستاورد اقتصادی دولت سیزدهم در ۳۰ ماه خدمت	https://borna.news/fa/news/2052086
۹	خبرگزاری برنا	۱۴۰۲/۱۱/۲۳	اقدامات دولت سیزدهم برای بهبود محیط کسب و کار	https://borna.news/fa/news/2058047
۱۰	خبرگزاری تسنیم	۱۴۰۱/۰۲/۰۵	دولت رئیسی با اقتصاد ایران چه کرد؟/ جزئیات ۳۰ اقدام مهم دولت؛ از کاهش تورم و بیکاری تا رشد صادرات	https://www.tasnimnews.com/fa/news/1401/02/05/2700918
۱۱	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایرنا	۱۴۰۳/۰۱/۱۹	دولت سیزدهم چگونه رکورد جذب سرمایه‌گذاری خارجی طی ۱۶ سال گذشته را شکست؟	https://www.irna.ir/news/85436839

ردیف	نام وبگاه	تاریخ انتشار	عنوان خبر	آدرس الکترونیکی
۱۲	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران	۱۴۰۲/۰۳/۲۱	دستاوردهای تأمین مالی خارجی در دولت سیزدهم	https://www.irna.ir/news/85503940
۱۳	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران	۱۴۰۲/۰۶/۲۶	حمایت دولت سیزدهم از تولیدات نوآور داخلی در راستای کاهش نیازهای وارداتی	https://www.irna.ir/news/85230261
۱۴	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران	۱۴۰۳/۰۱/۲۷	دولت سیزدهم، دولت تحول‌گرا در عرصه حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان است	https://www.irna.ir/news/85445180
۱۵	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران	۱۴۰۳/۰۵/۰۶	جذب سرمایه‌گذاری خارجی؛ در دولت سیزدهم	https://www.irna.ir/news/85543779
۱۶	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران	۱۴۰۳/۰۳/۰۷	۱۰۰۰ روز جهاد اقتصادی/ دولت سیزدهم چگونه اقتصاد از دست رفته ایران را احیا کرد؟	https://www.irna.ir/news/85490873
۱۷	خبرگزاری دانشجو	۱۴۰۰/۰۶/۱۶	دولت سیزدهم و معضل قاچاق کالا و ارز / رئیسی برای مهار قاچاق چه کند؟	https://snn.ir/fa/news/961787
۱۸	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا	۱۴۰۳/۰۲/۰۹	گام فناورانه دولت سیزدهم برای توسعه اقتصاد دانش‌بنیان انرژی	https://www.isna.ir/news/1403020906433
۱۹	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا	۱۴۰۳/۰۱/۱۰	کارنامه دولت سیزدهم در حمایت از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط	https://www.isna.ir/news/1403011004539
۲۰	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا	۱۴۰۳/۰۳/۱۵	دو اقدام مهم دولت سیزدهم در جهت توسعه بازار کار	https://www.isna.ir/news/1403031509892

ردیف	نام وبگاه	تاریخ انتشار	عنوان خبر	آدرس الکترونیکی
۲۱	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا	۱۴۰۰/۰۹/۱۷	اهم اقدامات معاونت علمی ریاست جمهوری در ۱۰۰ روز نخست فعالیت دولت سیزدهم	https://www.isna.ir/news/1400091713643
۲۲	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا	۱۴۰۳/۰۲/۳۱	کمک دولت سیزدهم به تسریع رشد دانش‌بنیان‌ها	https://www.isna.ir/news/1403023022228
۲۳	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا	۱۴۰۳/۰۴/۳۱	شکسته شدن رکورد ۱۶ ساله سرمایه‌گذاری خارجی در دولت سیزدهم	https://www.isna.ir/news/1403043120181
۲۴	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا	۱۴۰۳/۰۴/۰۶	اولویت دولت چهاردهم جهت افزایش بهره‌وری و جلوگیری از هدر رفت انرژی	https://www.isna.ir/news/1403040603367
۲۵	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا	۱۴۰۳/۰۴/۰۶	سرمایه‌گذاری خارجی در دولت سیزدهم دو برابر شد	https://www.isna.ir/news/1403040603799
۲۶	خبرگزاری صداوسیما	۱۴۰۲/۰۴/۱۴	رویکرد دولت سیزدهم حمایت از تولید ملی در کشور	https://www.iribnews.ir/fa/news/3904128
۲۷	خبرگزاری مشرق	۱۴۰۰/۰۶/۲۷	اولویت دولت سیزدهم حمایت از تولید داخلی است	https://www.mashregghnews.ir/news/1273577
۲۸	خبرگزاری مهر	۱۴۰۳/۱۲/۰۵	توجه به صنعت و تولید داخل سیاست اولویت‌دار دولت سیزدهم است	https://www.mehrnews.com/news/6036308
۲۹	خبرگزاری مهر	۱۴۰۳/۰۳/۰۹	جنبش احیای صنایع راكد در دولت سیزدهم	https://www.mehrnews.com/news/6122134
۳۰	رجانیوز	۱۴۰۳/۰۱/۲۷	چند گام دولت سیزدهم در جهت تولید با مشارکت مردم	https://www.rajanews.com/news/379219

ردیف	نام وبگاه	تاریخ انتشار	عنوان خبر	آدرس الکترونیکی
۳۱	روزنامه ایران	۱۴۰۰/۱۱/۱۸	بزرگ‌ترین سرمایه‌گذاری تاریخ اقتصاد ایران	https://media.iran-newspaper.ir/newspaper/1402/04/19
۳۲	روزنامه ایران	۱۴۰۱/۰۵/۲۵	۳۰ اقدام شاخص اقتصادی دولت از زبان ۳۰ اقتصاددان	https://old.irannews-paper.ir/newspaper/item/622835/
۳۳	سازمان ملی بهره‌وری ایران	۱۴۰۱/۱۲/۱۰	خیزش جدید بهره‌وری در دولت سیزدهم	https://www.npo.gov.ir/announcements/id/3508
۳۴	شبکه اخبار اقتصادی و دارایی ایران (شادا)	۱۴۰۲/۱۱/۱۹	تحول در سرمایه‌گذاری خارجی در دولت سیزدهم	https://www.mefa.ir/fa-IR/shada/15413/news/view/30554/257931/Staging
۳۵	قنبری، محمد	۱۴۰۲	تعریف و (عدم) مشروعیت حقوقی تحریم‌ها	https://ecoiran.com/107/41540
۳۶	کائنات	۱۴۰۳/۰۶/۱۹	چهارده گامی که رئیسی برای مبارزه با فساد برداشت	https://www.kaenat.ir/fa/Main/Detail/194579
۳۷	کیهان	۱۴۰۳/۰۶/۲۵	سه اقدام اساسی دولت سیزدهم برای تأمین برق از ساخت و ارتقای نیروگاه تا مدیریت مصرف	https://kayhan.ir/fa/news/295533
۳۸	وبگاه اطلاع‌رسانی وزارت کشور	۱۴۰۳/۰۱/۰۹	دولت سیزدهم در مبارزه با قاچاق کالا و ارز عزم راسخ دارد	https://www.moi.ir/news/226759
۳۹	جوان آنلاین	۱۴۰۳/۰۴/۰۴	ثبت رکورد جذب سرمایه‌گذاری خارجی در دولت سیزدهم	https://www.javanonline.ir/fa/news/1235962

ردیف	نام وبگاه	تاریخ انتشار	عنوان خبر	آدرس الکترونیکی
۴۰	خبرگزاری جمهوری اسلامی	۱۴۰۳/۰۵/۰۵	احیای ۸۷۷۰ واحد اقتصادی؛ میراث ماندگار دولت سیزدهم برای تحقق «جهش تولید»	https://www.irna.ir/news/85539539
۴۱	وبگاه نهضت احیا	۱۴۰۲/۱۰/۰۵	۶ هزار کارخانه و کارگاه در دولت سیزدهم فعال شد	https://nehzatehya.ir/2482
۴۲	وزارت امور اقتصادی و دارایی	۱۴۰۱/۱۲/۱۸	سه محور اقدامات وزارت اقتصاد در دولت سیزدهم / ابزارهای سرمایه‌گذاری مردم متنوع می‌شود	https://www.mefa.ir/fa-IR/mefa/11352/news/view/15182/240490/Staging

با توجه با این که محورهای ده‌گانه پیشنهادی برای اقدام و عمل در اقتصاد مقاومتی در بیانات نرورزی مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) در سال ۱۳۹۵ مبنای اصلی این پژوهش بود، یافته‌ها بر اساس این محورها به شرح زیر گزارش می‌شود:

محور ۱- شناسایی فعالیت‌ها و زنجیره‌های اقتصادی مزیت‌دار کشور: دولت سیزدهم برای شناسایی فعالیت‌ها و زنجیره‌های اقتصادی مزیت‌دار کشور اقدامات متعددی انجام داده است. این اقدامات نشان‌دهنده رویکرد جامع دولت سیزدهم در شناسایی و تقویت فعالیت‌ها و زنجیره‌های اقتصادی مزیت‌دار کشور است که با تمرکز بر توسعه صادرات، ارتقای تولید داخلی، بهبود فضای کسب‌وکار و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، زمینه‌ساز رشد پایدار و مقاوم‌سازی اقتصاد ایران شده‌اند. مهم‌ترین این اقدامات می‌توان در جدول ۳ فهرست شده است.

جدول ۳. اقدامات دولت سیزدهم برای شناسایی فعالیت‌ها و زنجیره‌های اقتصادی مزیت‌دار کشور

ردیف	اقدام	منبع
۱	دیپلماسی فعال اقتصادی و انعقاد پیمان‌ها و معاهدات اقتصادی با کشورهای همسایه	روزنامه ایران، ۱۴۰۱/۵/۲۵ ^۱
۲	راه‌اندازی تأمین مالی زنجیره‌ای برای کسب‌وکارها	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۲۳ ^۲
۳	شناسایی پروژه‌های پیشران و حوزه‌های دارای ظرفیت به‌کارگیری شرکت‌های دانش‌بنیان	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۲۳
۴	کاهش موانع تولید و تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار	روزنامه ایران، ۱۴۰۱/۵/۲۵
۵	کنترل نقدینگی و مدیریت پایه پولی	وبگاه وزارت امور اقتصادی و دارایی، ۱۴۰۱/۱۲/۱۸ ^۳
۶	تمرکز بر اصلاحات ساختاری و شفاف‌سازی در حوزه مالیات و نظام بانکی	وبگاه خبرگزاری تسنیم، ۱۴۰۱/۲/۵ ^۴
۷	تولید و تقویت زنجیره‌های تولید داخلی	وبگاه خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۴۰۳/۳/۷ ^۵
۸	استفاده از فناوری‌های نوین و هوشمندسازی فرآیندهای عملیاتی	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۲۳
۹	اجرای نقشه راه رشد غیرتورمی و فقرزدایی	وبگاه خبرگزاری تسنیم، ۱۴۰۱/۲/۵
۱۰	راه‌اندازی کریدور شمال - جنوب	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰ ^۶

1. <https://old.irannewspaper.ir/newspaper/item/622835/>
2. <https://borna.news/fa/news/2058047>
3. <https://www.mefa.ir/fa-IR/mefa/11352/news/view/15182/240490/Staging>
4. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1401/02/05/2700918>
5. <https://www.irna.ir/news/85490873>
6. <https://borna.news/fa/news/2052086>

انتشار اوراق گام به ارزش ۵۲ هزار میلیارد تومان که به تأمین سرمایه در گردش صنایع کمک کرده و زنجیره‌های تولید را تقویت کرده است. شناسایی پروژه‌های پیشران و حوزه‌های دارای ظرفیت به کارگیری شرکت‌های دانش‌بنیان، زمینه را برای ارتقای اکوسیستم دانش‌بنیان و افزایش سهم اقتصاد دانش‌بنیان در کشور فراهم کرد. یکی از موانع اصلی تولید و توسعه فعالیت‌های اقتصادی، موانع صدور مجوزهای کسب و کار بوده و با اصلاح فرآیندها، فرصت‌های جدیدی برای فعالان اقتصادی فراهم شده است. کنترل نقدینگی و مدیریت پایه پولی نیز به ثبات اقتصادی و کاهش نوسانات بازار کمک کرده است. تمرکز بر اصلاحات ساختاری و شفاف‌سازی در حوزه مالیات و نظام بانکی، از جمله انتشار فهرست بدهکاران کلان بانکی، به بهبود فضای کسب و کار و افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران کمک کرد. افزایش خرید گندم و تولید جوجه یک‌روزه به منظور خودکفایی در تولید مرغ تولید در راستای تقویت زنجیره‌های تولید داخلی در حوزه‌های مختلف مانند کشاورزی و صنایع بود. یکی از مهم‌ترین برنامه‌های توسعه‌ای زیرساخت‌ها و همچنین تسهیل قوانین، ترانزیت ۲۰ میلیون تنی در کوتاه‌مدت (یک‌سال) و ترانزیت ۵۰ میلیون تنی در بلندمدت با درآمدزایی ۵۰ میلیارد دلار است.

محور ۲- احیا کردن تولید داخلی: دولت سیزدهم برای احیا کردن تولید داخلی اقدامات گسترده و متنوعی انجام داده است. این اقدامات نشان‌دهنده رویکرد جدی و همه‌جانبه دولت سیزدهم در احیای تولید داخلی، بازگرداندن واحدهای صنعتی به چرخه تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی گسترده است که در شرایط تحریم و فشارهای اقتصادی، نقش مهمی در پایداری و رشد اقتصاد کشور ایفا کرده‌اند. مهم‌ترین این اقدامات در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. اقدامات اساسی دولت سیزدهم برای احیای تولید داخلی

ردیف	اقدام	منبع
۱	احیای واحدهای تولیدی راکد و نیمه‌راکد	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۳/۵/۵ ^۱
۲	فعال‌سازی کارگاه‌ها و کارخانه‌های تعطیل یا نیمه‌تعطیل	وبگاه نهضت احیا، ۱۴۰۲/۱۰/۵ ^۲
۳	راه‌اندازی نهضت ملی احیای واحدهای تولیدی	وبگاه نهضت احیا، ۱۴۰۲/۱۰/۵

1. <https://www.irna.ir/news/85539539>2. <https://nehzatehya.ir/2482>

ردیف	اقدام	منبع
۴	کاهش مشکلات و موانع قانونی و اداری	ایسنا، ۱۴۰۳/۰۳/۱۵ ^۱
۵	استفاده از منابع مالی مردمی و بانکی	خبرگزاری مهر، ۱۴۰۳/۰۳/۹ ^۲
۶	تمرکز بر حمایت از صنایع کوچک و متوسط	خبرگزاری مهر، ۱۴۰۳/۰۳/۹
۷	تبدیل تحریم‌ها به فرصت	ایسنا، ۱۴۰۳/۰۳/۱۵
۸	افزایش بهره‌وری و ایجاد اشتغال	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۳/۵/۵
۹	رشد اقتصادی مثبت ۴ درصدی پس از ۱۰ سال	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰
۱۰	رشد ۶۰ درصدی خرید گندم	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰

طی دوران دولت سیزدهم بیش از ۸ هزار و ۷۷۰ واحد اقتصادی راكد و نیمه‌راكد در حوزه‌های صنعتی، کشاورزی، معدنی و خدماتی به چرخه تولید بازگشته‌اند که منجر به ایجاد حدود ۲۰۰ هزار شغل مستقیم و غیرمستقیم شد. آن دولت با اعطای تسهیلات و رفع موانع تولید، تلاش کرد واحدهای صنعتی راكد را به فعالیت بازگرداند و ظرفیت تولید را افزایش دهد. در این راستا بیش از ۶ هزار کارخانه و کارگاه فعال شدند. سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی، نقش مهمی در احیای بیش از ۴ هزار واحد راكد داشته و این بخش به عنوان موتور محرک اشتغال و تولید داخلی تقویت شد. اتکا به افزایش تولید داخلی در این دولت، وابستگی به واردات را کاهش داد و سعی بر تبدیل تحریم‌ها به فرصت داشت و در ورای آن، منجر به کاهش نرخ بیکاری نیز شد. دولت رئیسی توانست با یک شیب ملایم رشد اقتصادی کشور را پس از یک رکود ۱۰ ساله با رشد اقتصادی صفر درصد مثبت کند و در گام اول به ۳ درصد و بعد از آن به ۴ درصد برساند. این ادعا را صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی نیز تأیید کرده است. تا پایان سال ۱۴۰۱ حجم گندم خریداری شده گندم کاران به ۷ میلیون و ۲۰۰ هزار تن رسید که نسبت به سال ماقبل رشد ۶۰ درصدی را تجربه کرد همچنین تمام مطالبات تا پایان سال ذکر شده پرداخت شد.

1. <https://www.isna.ir/news/1403031509892>

2. <https://www.mehrnews.com/news/6122134>

محور ۳- جلوگیری از تضعیف قدرت تولید داخلی به واسطه خریدهای خارجی: اقدامات دولت سیزدهم برای جلوگیری از تضعیف قدرت تولید داخلی به واسطه خریدهای خارجی، در کنار تلاش برای شفاف‌سازی، مبارزه با فساد و قاچاق و تقویت اقتصاد دانش‌بنیان، موجب شده است تا تولید داخلی در دولت سیزدهم تقویت و از تضعیف آن به واسطه خریدهای خارجی جلوگیری شود. مهم‌ترین این اقدامات در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. اقدامات دولت سیزدهم برای جلوگیری از تضعیف قدرت تولید داخلی به واسطه خریدهای خارجی

ردیف	اقدام	منبع
۱	توجه ویژه به مشارکت مردمی و بهره‌گیری از ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان	رجانیوز، ۱۴۰۳/۱/۲۷ ^۱
۲	حمایت از تولید داخلی و رفع موانع آن	خبرگزاری مشرق، ۱۴۰۰/۶/۲۷ ^۲
۳	اجرای سیاست‌های کلی تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی	پایگاه اطلاع‌رسانی مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۴۰۲/۸/۳۰ ^۳
۴	ایجاد سازوکارهای تأمین مواد اولیه داخلی	خبرگزاری صداوسیما، ۱۴۰۲/۴/۱۴ ^۴
۵	کنترل واردات و حمایت از تولیدکنندگان داخلی	خبرگزاری مهر، ۱۴۰۲/۱۲/۵ ^۵
۶	رفع ممنوعیت واردات خودرو پس از ۴ سال	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰

دولت سیزدهم برنامه‌های متعددی را برای کاهش واردات و اتکا به تولید داخلی اجرا کرد که از جمله آن‌ها می‌توان به حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان و استفاده از توان نیروهای جوان و نخبه، سیاست‌های حمایتی و تسهیل فرآیندهای اداری دولت برای توسعه تولید ملی، اتخاذ سیاست‌های کلی تولید ملی شامل حمایت از تولید محصولات راهبردی، تکمیل

1. <https://www.rajanews.com/news/379219>

2. <https://www.mashreghnews.ir/news/1273577>

3. <https://maslahat.ir/fa/news/5273/13911119>

4. <https://www.iribnews.ir/fa/news/3904128>

5. <https://www.mehrnews.com/news/6036308>

زنجیره تولید، مدیریت منابع ارزی به نفع تولید ملی، بهبود فضای کسب و کار و مقابله با واردات بی‌رویه، ایجاد سازوکارهای تأمین مواد اولیه داخلی مثل ایجاد سازوکار فرابورس در استان‌ها برای تسهیل تأمین مواد اولیه صنایع پایین دست، کاهش هزینه‌های حمل و نقل و جلوگیری از وابستگی به واردات از استان‌های دیگر، کنترل واردات و حمایت از تولیدکنندگان داخلی با سیاست‌های هدفمند، جلوگیری از واردات کالاهایی که مشابه داخلی دارند و تشویق مصرف کالاهای تولید داخل. دولت سیزدهم همچنین تلاش‌های زیادی برای رفع ممنوعیت واردات خودرو و مخصوصاً در زمینه واردات خودروهای برقی و اقتصادی انجام داد.

محور ۴- مدیریت منابع مالی وارد شده از بانک‌ها و مراکز خارجی: این اقدامات در مجموع موجب شده است که دولت سیزدهم بتواند منابع مالی وارد شده از بانک‌ها و مراکز خارجی را به شکل بهینه مدیریت کند، زمینه جذب سرمایه‌گذاری‌های جدید را فراهم آورد و با کنترل نقدینگی و بهبود انضباط مالی، ثبات اقتصادی را تقویت نماید. مهم‌ترین آنها در جدول ۶ آمده است.

جدول ۶. اقدامات دولت سیزدهم برای مدیریت منابع مالی وارد شده از بانک‌ها و مراکز خارجی

ردیف	اقدام	منبع
۱	افزایش چشمگیر جذب سرمایه‌گذاری خارجی	ایرنا، ۱۴۰۳/۵/۶ ^۱
۲	بهبود چارچوب نظارتی و ساده‌سازی فرآیند سرمایه‌گذاری	شبکه اخبار اقتصادی و داریایی ایران (شادا) ۱۴۰۲/۱۱/۱۹ ^۲
۳	کنترل و وصول مطالبات معوق ارزی کشور	خبرگزاری رسمی جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۳/۰۳/۲۱ ^۳
۴	کاهش نرخ رشد نقدینگی و بهبود انضباط مالی	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا، ۱۴۰۳/۴/۶ ^۴
۵	تکمیل پروژه حساب واحد خزانه و کاهش استقراض دولت	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا، ۱۴۰۳/۴/۳۱ ^۵

1. <https://www.irna.ir/news/85543779>

2. <https://www.mefa.ir/fa-IR/shada/15413/news/view/30554/257931/Staging>

3. <https://www.irna.ir/news/85503940>

4. <https://www.isna.ir/news/1403040603799>

5. <https://www.isna.ir/news/1403043120181>

ردیف	اقدام	منبع
۶	افزایش تسهیلات خرد مردمی و کاهش مطالبات معوق	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا، ۱۴۰۳/۴/۶
۷	راه‌اندازی سامانه‌های اطلاعات اقتصادی و مبارزه با پول‌شویی	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا، ۱۴۰۳/۴/۳۱
۸	حمایت از بازار سرمایه	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا، ۱۴۰۳/۴/۳۱
۹	کاهش نرخ رشد نقدینگی	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰

۱۱۷

دولت سیزدهم در کمتر از سه سال، موفق شد بیش از ۱۱ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی جذب کند که این رقم از کل سرمایه‌گذاری جذب شده در هشت سال دولت‌های یازدهم و دوازدهم بیشتر است. این سرمایه‌گذاری‌ها علاوه بر بخش نفت و گاز، به بخش‌های صنعتی و زیربنایی نیز تسری یافت. دولت با اجرای اصلاحات ساختاری، کاهش موانع بوروکراتیک و افزایش شفافیت، محیطی مناسب‌تر برای سرمایه‌گذاران خارجی فراهم کرده است تا جریان سرمایه‌گذاری تسهیل شود. بانک مرکزی با اقدامات نظارتی و مدیریتی موفق به وصول مطالبات ارزی معوق و مدیریت بهینه منابع ارزی شد. ادغام حساب‌های خزانه و کنترل دقیق‌تر منابع مالی دستگاه‌ها و شرکت‌های دولتی، اقدامی دیگر از دولت سیزدهم بود که بر مبنای آن توانست استقراض از بانک مرکزی را کاهش دهد و مدیریت مالی بهتری داشته باشد. پیامد این بهینه‌سازی مدیریت مالی، افزایش میزان تسهیلات قرض‌الحسنه تا چهار برابر و رساندن میزان مطالبات معوق به کمترین حد (۰.۳ درصد) بود. از طرفی با ایجاد سامانه‌های متعدد اطلاعاتی و افزایش واحدهای مبارزه با پول‌شویی، دولت توانست جریان‌های مالی غیر شفاف و فساد را کنترل کند. افزایش سهم بورس در تأمین مالی بخش‌های غیردولتی و تسهیل فرآیندهای مرتبط با بازار سرمایه، نیز موجب افزایش جذب سرمایه داخلی و خارجی شد. روند رشد دوازده‌ماهه پایه پولی با آغاز به کار دولت سیزدهم و متأثر از رویکرد انضباط‌گرایانه دولت و سیاست‌های پولی و نظارتی فعال بانک مرکزی به طور قابل‌ملاحظه‌ای کاهش یافته و از ۴۲٫۸ درصد در پایان تیرماه ۱۴۰۰ به ۳۹٫۶ درصد در پایان مهرماه سال ۱۴۰۲ رسید.

محور ۵- دانش‌بنیان شدن بخش‌های مهم کشور: اقدامات دولت سیزدهم باعث رشد چشمگیر تعداد شرکت‌های دانش‌بنیان، افزایش سه‌برابری صادرات محصولات دانش‌بنیان در سال ۱۴۰۲ و توسعه زیرساخت‌های فناوری و نوآوری در کشور شده است که نشان‌دهنده توجه جدی و تحول‌گرای دولت به اقتصاد دانش‌بنیان است. می‌توان بخشی از آنها را در چند محور اصلی برابر جدول ۷ دسته‌بندی کرد.

جدول ۷. اقدامات دولت سیزدهم برای دانش‌بنیان شدن بخش‌های مهم کشور

ردیف	اقدام	منبع
۱	حمایت مالی و تسهیلاتی از شرکت‌های دانش‌بنیان	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا، ۱۴۰۳/۰۲/۳۱ ^۱
۲	تصویب و اجرای قوانین حمایتی	پایگاه اطلاع‌رسانی دولت، ۱۴۰۱/۶/۳ ^۲
۳	توسعه زیست‌بوم فناوری و نوآوری	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران ایرنا، ۱۴۰۳/۰۱/۲۷ ^۳
۴	همکاری بین‌بخشی و تمرکز بر فناوری‌های راهبردی	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا، ۱۴۰۰/۰۹/۱۷ ^۴
۵	توسعه اقتصاد دانش‌بنیان در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا، ۱۴۰۳/۰۲/۰۹ ^۵

افزایش میانگین پرداخت تسهیلات سالانه به شرکت‌های دانش‌بنیان به حدود ۶۶۰۰ میلیارد تومان که نسبت به دولت قبل ۴۰۵٪ برابر رشد داشته است. رشد ۷۰۵٪ برابری در ارائه ضمانت‌نامه‌ها و افزایش ۸٪ برابری در کمک‌های بلاعوض و توسعه بازار شرکت‌ها و ارائه تسهیلات کم‌بهره از طریق صندوق نوآوری و شکوفایی برای حمایت از تولید و توسعه فناوری نیز اقدامات بعدی این حوزه است. علاوه بر ایجاد نظام ارزیابی جدید برای شرکت‌ها بر اساس توان اقتصادی به جای فقط سطح فناوری، جهت تخصیص حمایت‌های متناسب و تشکیل دبیرخانه تولیدات بار اول در معاونت علمی برای استفاده از ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان

1. <https://www.isna.ir/news/1403023022228>

2. <https://dolat.ir/detail/394371>

3. <https://www.irna.ir/news/85445180>

4. <https://www.isna.ir/news/1400091713643>

5. <https://www.isna.ir/news/1403020906433>

در رفع نیازهای داخلی که منجر به انعقاد قراردادهای مهم با وزارتخانه‌ها و نهادهای دولتی شده است، اقدامات دولت منجر به تصویب و اجرایی‌سازی حدود ۸۰ درصد قانون جهش تولید دانش‌بنیان شد که شامل اصلاح قوانین موجود و ایجاد معافیت‌ها و اعتبارات مالیاتی برای شرکت‌های دانش‌بنیان است. حمایت از پارک‌های علم و فناوری، مراکز رشد دانشگاه‌ها و ایجاد فرصت‌های شغلی برای جوانان نخبه از طریق طرح‌هایی مانند بورسیه‌های صنعتی و معافیت‌های نظام وظیفه برای فعالان دانش‌بنیان. اقداماتی است که توسط دولت سیزدهم در این خصوص انجام شده و نتیجه آن رشد ۶۴ درصدی زیست‌بوم علم و فناوری در دولت سیزدهم با تمرکز بر توسعه زیرساخت‌ها، سرمایه‌گذاری و تولید محصول دانش‌بنیان بوده است. همچنین دولت سیزدهم با تشکیل ۱۰ ستاد توسعه فناوری و کارگروه‌های تخصصی در معاونت علمی برای توسعه فناوری‌های اولویت‌دار کشور دست به حمایت از طرح‌های کلان فناورانه برای رفع چالش‌های اساسی کشور و توسعه محصولات و خدمات مبتنی بر فناوری کرد و در این راستا، قراردادهای متعدد با وزارت نفت و دیگر وزارتخانه‌ها برای تولید تجهیزات و فناوری‌های بومی در صنایع کلیدی مانند نفت و انرژی منعقد کرد. توسعه اقتصاد دانش‌بنیان در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر: اجرایی‌سازی ماده ۱۶ قانون جهش تولید دانش‌بنیان با همکاری وزارت نیرو و صنعت، شامل حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر و اعطای تسهیلات برای احداث نیروگاه‌های کوچک با تجهیزات بومی مهم‌ترین اقدام در این زمینه است.

محور ۶- بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری‌های گذشته: اقدامات دولت سیزدهم کمک کرده است تا از سرمایه‌گذاری‌های گذشته به شکل مؤثری بهره‌برداری شود، تولید و صادرات افزایش یابد و زیرساخت‌های مهم اقتصادی کشور تقویت گردد. مهم‌ترین این اقدامات در جدول ۸ آمده است.

جدول ۸. اقدامات دولت سیزدهم برای بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری‌های گذشته

ردیف	اقدام	منبع
۱	اجرای پروژه‌های بزرگ صنعتی	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران ایرنا، ۱۴۰۳/۰۱/۱۹ ^۱
۲	بهره‌برداری از فاز ۱۱ پارس جنوبی	وبگاه جوان آنلاین، ۱۴۰۳/۴/۴ ^۲
۳	امضای قراردادهای توسعه میدان‌های نفتی و گازی با شرکت‌های داخلی	روزنامه ایران، ۱۴۰۰/۱۱/۱۸ ^۳
۴	تمرکز بر مانع‌زدایی و پشتیبانی از سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی	وبگاه جوان آنلاین، ۱۴۰۳/۴/۴
۵	افتتاح پروژه‌های نیمه‌تمام	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰

۱۲۰

نمونه‌هایی از استفاده موفق از سرمایه‌گذاری‌های قبلی با تکیه بر فناوری بومی عبارت است از: اجرای ۴۸ پروژه بزرگ صنعتی به ارزش ۱۷ میلیارد دلار که از محل سود سال‌های گذشته شرکت‌های بزرگ معدنی، صنعتی و نفتی تأمین مالی شده‌اند. این پروژه‌ها باعث توسعه متوازن اقتصادی، ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم و رشد ۸ درصدی اقتصاد کشور شد. بهره‌برداری از فاز ۱۱ پارس جنوبی با استفاده از توان و دستاوردهای دانش‌بنیان داخلی که منجر به افزایش تولید گاز کشور به میزان ۵۰ میلیون مترمکعب در روز شده است. امضای قراردادهای توسعه میدان‌های نفتی و گازی با شرکت‌های داخلی، به ویژه قرارداد توسعه میدان نفتی سهراب که نماد عزم دولت برای برداشتن موانع سرمایه‌گذاری و استفاده بهینه از ظرفیت‌های موجود در بخش انرژی است. تمرکز بر مانع‌زدایی و پشتیبانی از سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی برای تسریع در بهره‌برداری از پروژه‌های سرمایه‌گذاری شده و جذب سرمایه‌های جدید در بخش‌های راهبردی مانند نفت، گاز، پتروشیمی و معادن. اتمام پروژه‌های اتمام نیافته مثل متروی پرند بعد از هجده سال، فرودگاه سقز پس از ۲۰ سال، آزادراه شیراز اصفهان پس از سیزده سال و ده‌ها پروژه دیگر نظیر چالش‌های آبی.

1. <https://www.irna.ir/news/85436839>
2. <https://www.javanonline.ir/fa/news/1235962>
3. <https://media.irannewspaper.ir/newspaper/1402/04/19>

محور ۷- انتقال فناوری در معاملات خارجی: مجموعه اقدامات دولت سیزدهم نشان‌دهنده رویکرد فعال و راهبردی دولت در انتقال فناوری از طریق معاملات خارجی، توسعه همکاری‌های بین‌المللی فناورانه و ایجاد بسترهای مناسب برای جذب فناوری و سرمایه‌گذاری خارجی است که به کاهش وابستگی ارزی و تقویت اقتصاد دانش‌بنیان کشور کمک کرده است. محورهای اصلی آن به شرح جدول ۹ است.

جدول ۹. اقدامات دولت سیزدهم برای انتقال فناوری در معاملات خارجی

ردیف	اقدام	منبع
۱	تقویت روابط اقتصادی و دیپلماسی فناوری با کشورهای همسایه و گروه بریکس	اقتصاد معاصر، ۱۴۰۴/۰۱/۲۱ ^۱
۲	امضای تفاهم‌نامه‌های همکاری مالی و فناوری با شرکای بین‌المللی	اقتصاد معاصر، ۱۴۰۴/۰۱/۲۱
۳	عضویت دائم در شانگهای پس از ۱۵ سال عضویت به‌صورت ناظر	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰
۴	توسعه صادرات خدمات فنی و مهندسی	اقتصاد معاصر، ۱۴۰۴/۰۱/۲۱
۵	سواپ گازی ایران ترکمنستان آذربایجان پس از ۵ سال توقف	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰
۶	انعقاد قراردادهای بزرگ با چین و دیگر شرکا	پایگاه اطلاع‌رسانی دولت، ۱۴۰۲/۰۳/۲۹ ^۲
۷	ایجاد فضای باثبات سرمایه‌گذاری و خنثی‌سازی تحریم‌ها	جوان آنلاین، ۱۴۰۳/۰۴/۱۰ ^۳
۸	توسعه همکاری‌های منطقه‌ای در حوزه انرژی و ترانزیت	اقتصاد معاصر، ۱۴۰۴/۰۱/۲۱
۹	جهش صادرات نفت خام و میعانات گازی	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰

1. <https://eghtesademoaser.ir/fa/news/20051>

2. <https://dolat.ir/detail/414175>

3. <https://www.javanonline.ir/fa/news/1236946>

دولت با تمرکز بر روابط با کشورهای همسایه، کشورهای مشترک‌المنافع، آمریکای لاتین، آفریقا و شرق آسیا، توانسته است ارتباطات اقتصادی و فناوری را توسعه دهد. عضویت ایران در گروه بریکس و پیگیری‌های مستقیم رئیس‌جمهور وقت باعث شده است ایران از همکاری‌های فناورانه این کشورها بهره‌مند شود که یکی از مؤلفه‌های کاهش وابستگی ارزی و ارتقای فناوری در واردات محسوب می‌شود. برای نخستین بار هم تفاهم‌نامه‌ای بین بانک‌های مرکزی ایران و روسیه امضا شد که امکان انجام مبادلات مالی با ریال و بدون نیاز به ارز واسطه را فراهم کرد. این اقدام به تسهیل تعاملات مالی و انتقال فناوری در معاملات خارجی کمک کرد. ایران پس از ۱۵ سال عضویت به صورت ناظر، به عضویت دائم در شانگهای درآمد. سازمان همکاری‌های شانگهای یکی از بزرگ‌ترین، مهم‌ترین، وسیع‌ترین و ثروتمندترین سازمان‌های منطقه‌ای جهان است و نقش بسیار مهمی در مناسبات تجاری و امنیتی جهان بازی می‌کند. عضویت دائم ایران در این سازمان فرصت‌های بسیاری برای کشورمان از جمله در زمینه اقتصادی ایجاد می‌کند و موجب رشد صادرات کشورمان به کشورهای عضو این پیمان شده است. صادرات خدمات فنی و مهندسی به کشورهای همسایه، سریلانکا، پاکستان و اعضای جامعه مشترک‌المنافع افزایش یافته و ارزآوری قابل توجهی برای کشور به همراه داشته است. این موضوع نشان‌دهنده انتقال فناوری و دانش فنی در قالب پروژه‌های خارجی است. امضای قرارداد سوآپ گازی ایران با ترکمنستان و آذربایجان پس از ۵ سال توقف از سه بعد اقتصادی، سیاسی و ترانزیتی برای ایران حائز اهمیت است و فواید گوناگونی دارد، همچنین نشان می‌دهد سیاست دولت سیزدهم در گسترش همکاری‌ها با همسایگان مؤثر واقع شده است. دولت سیزدهم با امضای قرارداد ۲۵ ساله با چین و بسته‌های تأمین مالی جدید، زمینه انتقال فناوری و سرمایه‌گذاری مشترک را فراهم کرده است که به توسعه فناوری‌های بومی و ارتقای ظرفیت‌های صنعتی کشور کمک می‌کند. با تمرکز بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی و بهبود چارچوب‌های نظارتی و کاهش موانع بوروکراتیک، دولت توانسته است فضای مناسبی برای انتقال فناوری در پروژه‌های نفت و گاز و سایر صنایع کلیدی ایجاد کند. توافقات مهمی با کشورهای منطقه در حوزه برق و انرژی منعقد شده که علاوه بر انتقال فناوری، موجب تقویت امنیت انرژی و زیرساخت‌های فناورانه شده است. دولت رئیسی توانست فروش نفت را به ۳ میلیون بشکه برساند و جایگاه سوم اوپک را مجدد از آن خود کند. دستیابی به این هدف در حالی رخ داد که کشور این حجم از فروش نفت را پس از سال ۹۷ و آغاز تحریم‌های ظالمانه تجربه نکرده بود.

محور ۸- مبارزه با فساد و قاچاق: اقدامات دولت سیزدهم با هدف افزایش شفافیت، اصلاح ساختارها، تقویت نظارت‌ها و فرهنگ‌سازی انجام شده‌اند و در مجموع توانسته‌اند گام‌های مؤثری در مبارزه با فساد و قاچاق بردارند. مهم‌ترین این دسته از اقدامات به شرح جدول ۱۰ است.

جدول ۱۰. اقدامات دولت سیزدهم برای مبارزه با فساد و قاچاق

ردیف	اقدام	منبع
۱	مبارزه با فساد	کائنت، ۱۴۰۳/۶/۱۹ ^۱
۲	انتشار اسامی ابردهکاران بانکی	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰
۳	ساماندهی انبارهای اموال تملیکی و فروش خودروهای رسوبی	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰
۴	مبارزه با قاچاق	وبگاه اطلاع‌رسانی وزارت کشور، ۱۴۰۳/۱/۹ ^۲
۵	تجهیز گمرک‌های کشور به فناوری‌های نوین	خبرگزاری دانشجو، ۱۴۰۰/۰۶/۱۶ ^۳
۶	راه‌اندازی سامانه یکپارچه مدیریت خرید آرد و نان	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰

دولت سیزدهم با مقابله با فساد اقتصادی اقدام به راه‌اندازی سامانه رصد منابع عمومی برای شفاف‌سازی عملکرد مالی دستگاه‌های اجرایی و نظارت دقیق بر منابع مالی نمود و راهکار پرداخت مستقیم اعتبارات بودجه به ذینفع نهایی را به میزان بیش از ۸۶ درصد پیاده‌سازی کرد که موجب کاهش واسطه‌ها و فساد در تخصیص بودجه شده است. کاهش تعداد حساب‌های بانکی دستگاه‌ها از حدود ۲۵۰ هزار به ۴۰ هزار حساب و پیاده‌سازی حساب واحد خزانه برای تمرکز و تسهیل نظارت بر منابع مالی و سامانه یکپارچه اطلاعات شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی ایجاد و بانک اطلاعاتی جامع و شفاف برای جلوگیری از فساد فراهم کرده است. دیجیتالی کردن فرآیند حسابرسی و تجهیز حسابرسان به ابزارهای فناوری برای تسریع رسیدگی به تخلفات و افزایش نظارت مستمر، هوشمندسازی

1. <https://www.kaenat.ir/fa/Main/Detail/194579>

2. <https://www.moi.ir/news/226759>

3. <https://snn.ir/fa/news/961787>

و شفاف‌سازی اموال تملیکی و تسریع در تعیین تکلیف کالاهای توقیفی به منظور جلوگیری از فساد در این حوزه، انتشار اطلاعات تسهیلات کلان و فهرست ابردهکاران بانکی برای افزایش شفافیت و کاهش حاشیه امن فساد، حذف زمینه‌های سوءاستفاده در صدور مجوز کسب‌وکار با اصلاح روند صدور مجوزها و کاهش دخالت‌های سلیقه‌ای و اصلاح مدیریت سوخت ناوگان حمل‌ونقل عمومی با اجرای سامانه‌های تخصیص سوخت بر اساس پیمایش و شناسایی بارنامه‌های صوری اقداماتی است که موجب صرفه‌جویی و کاهش فساد شده است. انتشار اسامی ابردهکاران بانکی به‌منظور آگاهی افکار عمومی و ایجاد مطالبه‌گری عمومی در وصول مطالبات از چنین اشخاص و ساماندهی انبارهای اموال تملیکی و فروش خودروهای رسوبی که ۵ سال در انبارهای اموال تملیکی بلا تکلیف مانده بود، درآمد قریب به ۳ هزار میلیارد تومانی برای دولت به همراه داشت.

۱۲۴

تمرکز بر مبارزه با قاچاق در استان‌های صنعتی و مرزی و برگزاری جشنواره‌های آگاهی‌بخشی مانند جشنواره «هشت فرمان» برای ارتقای فرهنگ مبارزه با قاچاق و کاهش قاچاق خروجی و تثبیت قاچاق ورودی کالاها به کشور از طریق اقدامات کنترلی و نظارتی بخشی از اقدامات دولت سیزدهم برای رسیدن به هدف مبارزه با قاچاق است. از طرفی دولت سیزدهم موفق به مهار قاچاق کالا با ممنوعیت ورود بیش از ۳ هزار نوع کالا و عدم تخصیص ارز برای آنها شد. تجهیز گمرکات کشور به فناوری‌های نوین مانند ایکس‌ری، استقرار سامانه جامع تجارت و صندوق‌های مکانیزه فروشگاهی برای شفاف‌سازی و جلوگیری از عرضه کالای قاچاق و راه‌اندازی سامانه یکپارچه مدیریت خرید آرد و نان برای جلوگیری از قاچاق آرد، اقدامات بعدی در این زمینه بوده است.

محور ۹- افزایش بهره‌وری انواع انرژی: اقدامات انجام شده در این خصوص توسط دولت سیزدهم، باعث افزایش تولید و بهره‌وری انرژی، کاهش مصرف بی‌رویه و هدر رفت، توسعه انرژی‌های پاک و تقویت زیرساخت‌های انرژی در کشور شده است. مهم‌ترین این اقدامات در جدول ۱۱ آمده است.

جدول ۱۱. اقدامات دولت سیزدهم برای افزایش بهره‌وری انواع انرژی

ردیف	اقدام	منبع
۱	افزایش ظرفیت تولید برق	کیهان، ۱۴۰۳/۰۶/۲۵ ^۱
۲	مدیریت مصرف برق	کیهان، ۱۴۰۳/۰۶/۲۵
۳	توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر	کیهان، ۱۴۰۳/۰۶/۲۵
۴	افزایش بهره‌وری در صنعت نفت و گاز	خبرگزاری دانشجویان ایسنا، ۱۴۰۳/۴/۶ ^۲
۵	کاهش هدر رفت انرژی و هدر رفت گازهای فلر	خبرگزاری دانشجویان ایسنا، ۱۴۰۳/۴/۶
۶	هوشمندسازی و بهینه‌سازی مصرف انرژی	سازمان ملی بهره‌وری ایران، ۱۴۰۱/۱۲/۱۰ ^۳
۷	دیپلماسی فعال انرژی	خبرگزاری دانشجویان ایسنا، ۱۴۰۳/۴/۶
۸	بهره‌برداری از ۶ نیروگاه برق با ظرفیت ۱۰۲۶ مگاوات	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰

۱۲۵

دولت سیزدهم با ساخت بیش از ۱۰ هزار مگاوات نیروگاه حرارتی و ۱۴ واحد بخار نیروگاه‌های گازی، ظرفیت تولید برق کشور را به طور قابل توجهی افزایش داد. همچنین حدود ۲۹۴ هزار مگاوات تعمیرات نیروگاهی انجام شد که ضریب آمادگی نیروگاه‌ها را به ۹۸ درصد رساند و موجب صرفه‌جویی ۳۰۴ میلیارد مترمکعب گاز طبیعی در سال گردید. با اقداماتی مانند استانداردسازی کولرهای آبی، تعرفه‌گذاری پلکانی و طرح‌های تشویقی صرفه‌جویی، مصرف برق تا ۲۴ درصد کاهش یافت. این اقدامات باعث شد مصرف برق خانگی کاهش یابد و برق بیشتر به بخش صنعت اختصاص یابد که رشد ۱۱ درصدی تولید برق صنایع بزرگ را به همراه داشت. در دولت سیزدهم ۲۶۹ مگاوات برق تجدیدپذیر به بهره‌برداری رسید و بورس انرژی با هدف مردمی‌سازی اقتصاد انرژی‌های تجدیدپذیر راه‌اندازی شد. افزایش تولید نفت گاز یورو ۵ به میزان ۲۰ میلیون لیتر در روز و افزایش ظرفیت تولید بنزین به میزان ۱۸ میلیون لیتر در روز از اقدامات مهم دولت بود. همچنین بهره‌برداری از خطوط لوله انتقال

1. <https://kayhan.ir/fa/news/295533>2. <https://www.isna.ir/news/1403040603367>3. <https://www.npo.gov.ir/announcements/id/3508>

فرآورده‌های نفتی با ظرفیت انتقال ۶۶۵ هزار بشکه در روز، کاهش هزینه‌ها و جلوگیری از هدر رفت انرژی را به دنبال داشت. جمع‌آوری درصد بالایی از گازهای فلر و جلوگیری از هدر رفت انرژی که صرفه‌جویی قابل توجهی را به همراه داشت. نوسازی و بهینه‌سازی تجهیزات مصرف‌کننده انرژی در واحدهای صنعتی، بازطراحی و ارتقای راندمان کولرها و بخاری‌ها و هوشمندسازی گلخانه‌ها با رویکرد مدیریت مصرف انرژی از دیگر اقدامات دولت بود. دولت با توسعه روابط انرژی با کشورهای همسایه و شرکای بین‌المللی، واردات گاز از ترکمنستان و تضمین صادرات نفت به بازارهای متنوع، زمینه افزایش بهره‌وری و امنیت انرژی کشور را فراهم کرد. دولت سیزدهم با بهره‌برداری از ۶ نیروگاه برق با ظرفیت ۱۰۲۶ مگاوات و افزایش ۶ هزار مگاواتی تولید برق در یک‌سال، رکورد افزایش ظرفیت تولید برق طی یک‌سال را بر جای گذاشت.

محور ۱۰- حمایت از صنایع کوچک و متوسط: اقدامات دولت سیزدهم در خصوص این موضوع، باعث شده است صنایع کوچک و متوسط نقش مؤثری در اشتغال‌زایی، نوآوری و توسعه اقتصادی کشور ایفا کنند و مهم‌ترین آنها در جدول ۱۲ آمده است.

جدول ۱۲. اقدامات دولت سیزدهم در حمایت از صنایع کوچک و متوسط

ردیف	اقدام	منبع
۱	تسهیل صدور مجوزها	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا، ۱۴۰۳/۰۱/۱۰ ^۱
۲	تأمین مالی و تسهیلات اعتباری	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا، ۱۴۰۳/۰۱/۱۰
۳	مشوق‌های مالیاتی و بیمه‌ای	خبرآنلاین، ۱۴۰۱/۸/۵ ^۲
۴	حمایت از تولیدات نوآور داخلی	خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۲/۶/۲۶ ^۳
۵	آموزش، مشاوره و توسعه بازار	ایران آنلاین، ۱۴۰۳/۵/۲۲ ^۴
۶	توسعه زیرساخت‌ها و شهرک‌های صنعتی	خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا، ۱۴۰۳/۰۱/۱۰
۷	نقش تسهیل‌گر و نظارتی دولت	خبرگزاری برنا، ۱۴۰۲/۱۱/۱۰

1. <https://www.isna.ir/news/1403011004539>

2. <https://www.khabaronline.ir/news/1688373>

3. <https://www.irna.ir/news/85230261>

4. <https://inn.ir/news/article/73997>

سیاست محوری دولت سیزدهم حمایت از تولیدات نوآور داخلی به ویژه در صنایع کوچک و متوسط است که موجب کاهش نیازهای وارداتی و افزایش ظرفیت تولید داخلی شد. در سال ۱۴۰۱ حدود ۵۵۰ هزار و در سال ۱۴۰۲ بیش از یک میلیون مجوز جدید کسب و کارهای کوچک و متوسط از طریق درگاه ملی صدور مجوزها صادر شد. دولت با استفاده از منابع تبصره ۱۸ قانون بودجه و ایجاد صندوق حمایت از صنایع کوچک، تسهیلات مالی با بهره نازل و شرایط بازپرداخت آسان برای راه‌اندازی و توسعه پروژه‌های تولیدی در واحدهای کوچک و متوسط فراهم کرد. تصویب مشوق‌های بیمه‌ای، بانکی و مالیاتی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط به منظور حفظ و ایجاد اشتغال و افزایش تولید، ارائه برنامه‌های آموزشی و مشاوره‌ای به مدیران و کارکنان صنایع کوچک و متوسط، تسهیل دسترسی به بازارهای جدید و ایجاد شبکه‌های توزیع برای توسعه فروش محصولات این صنایع، توسعه و فعال‌سازی شهرک‌ها و نواحی صنعتی با تمرکز بر صنایع کوچک و متوسط، به ویژه فراهم کردن زیرساخت‌های لازم برای رشد پایدار این بخش‌ها از جمله اقداماتی است که به کاهش هزینه‌های این صنایع کمک کرد. دولت نقش تسهیلگر و حمایت‌کننده را تقویت کرده و با همکاری بخش خصوصی، زمینه توسعه صنایع کوچک و متوسط را فراهم کرد. فعال شدن پایگاه ملی مجوزها یکی از اقدامات مهم دولت بود. این پایگاه از سال ۸۶ طبق ماده ۷ قانون اجرایی شدن اصل ۴۴ باید فعال می‌شد اما عملاً به دلیل تعارض منافع دولتی‌ها تحقق پیدا نمی‌کرد. وزارت اقتصاد با جدیت این مسئله را دنبال کرد و روند صدور مجوزها با اصلاحی که متولی آن خود خاندوزی به عنوان نماینده مجلس در کمیسیون اقتصادی در خصوص ماده ۷ قانون اجرای اصل ۴۴ انجام داده و پس از آن در وزارت اقتصاد انجام داد تا حدود زیادی محقق شد.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش سعی بر این شد که اقدامات عملی دولت سیزدهم در راستای پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی با هدف بی‌اثر کردن تحریم‌ها مبتنی بر محورهای ده‌گانه پیشنهادی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در بیانات نوروزی ۱۳۹۵ گردآوری شود. پژوهشگر با این هدف ضمن بررسی وبگاه‌ها و خبرگزاری‌های مختلف که به گزارش عملکردهای دولت سیزدهم پرداخته بودند، این اقدامات عملی را استخراج نمود. این بررسی منجر به شناخت و معرفی ۷۵ اقدام اساسی دولت در راستای تدابیر ده‌گانه موصوف شد. این اقدامات را به صورت یک‌جا می‌توان در جدول ۱۳ دید.

جدول ۱۳. اقدامات دولت سیزدهم در ناکارآمدسازی تحریم‌ها با توجه به محورهای ده‌گانه اقتصاد مقاومتی مقام معظم رهبری

شماره محور	محور	اقدامات آمده در جداول
۱	شناسایی فعالیت‌ها و زنجیره‌های اقتصادی مزیت‌دار کشور	دیپلماسی اقتصادی و معاهدات، تأمین مالی زنجیره‌ای، شناسایی پروژه‌های پیشران، کاهش موانع تولید و صدور مجوزها، کنترل نقدینگی، اصلاحات مالیاتی و بانکی، تقویت تولید داخلی، بهره‌گیری از فناوری نوین، نقشه راه رشد غیرتورمی، راهاندازی کریدور شمال- جنوب، انتشار اوراق گام
۲	احیا کردن تولید داخلی	احیای واحدهای تولیدی راکد و نیمه‌راکد، فعال‌سازی کارگاه‌ها و کارخانه‌ها، نهضت ملی احیا، کاهش موانع قانونی و اداری، استفاده از منابع مالی مردمی و بانکی، حمایت از صنایع کوچک و متوسط، تبدیل تحریم‌ها به فرصت، افزایش بهره‌وری و اشتغال، رشد اقتصادی و خرید گندم
۳	جلوگیری از تضعیف قدرت تولید داخلی به‌واسطه خریدهای خارجی	مشارکت مردمی و شرکت‌های دانش‌بنیان، حمایت و رفع موانع تولید داخل، سیاست‌های کلی تولید ملی، تأمین مواد اولیه داخلی، کنترل واردات و حمایت از تولیدکنندگان، رفع ممنوعیت واردات خودرو
۴	مدیریت منابع مالی وارد شده از بانک‌ها و مراکز خارجی	افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی، بهبود نظارت و فرآیند سرمایه‌گذاری، وصول مطالبات معسوق ارزی، کنترل رشد نقدینگی، تکمیل حساب واحد خزانه، افزایش تسهیلات خرد، سامانه‌های اطلاعات اقتصادی و مبارزه با پول‌شویی، حمایت از بازار سرمایه
۵	دانش‌بنیان شدن بخش‌های مهم کشور	حمایت مالی و تسهیلاتی به شرکت‌های دانش‌بنیان، تصویب و اجرای قوانین حمایتی، توسعه زیست‌بوم فناوری، همکاری بین‌بخشی، توسعه اقتصاد دانش‌بنیان در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر، رشد تسهیلات و ضمانتنامه‌ها، قانون جهش تولید دانش‌بنیان، حمایت از پارک‌های فناوری و بورس فناوری

شماره محور	محور	اقدامات آمده در جداول
۶	بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری‌های گذشته	اجرای پروژه‌های بزرگ صنعتی، بهره‌برداری از فاز ۱۱ پارس جنوبی، قرارداد توسعه میدان‌های نفتی و گازی، مانع‌زدایی و پشتیبانی از سرمایه‌گذاران، افتتاح پروژه‌های نیمه‌تمام (مترو، فرودگاه، آزادراه)
۷	انتقال فناوری در معاملات خارجی	تقویت روابط دیپلماسی فناوری با همسایگان و گروه بریکس، تفاهم‌نامه‌های همکاری مالی و فناوری، عضویت دائم در شانگهای، توسعه صادرات خدمات فنی و مهندسی، قراردادهای سوآپ گازی، قرارداد ۲۵ ساله با چین، فضای مناسب سرمایه‌گذاری، همکاری‌های منطقه‌ای انرژی، جهش صادرات نفت
۸	مبارزه با فساد و قاچاق	مبارزه با فساد، انتشار اسامی ابردهکاران بانکی، ساماندهی انبارهای اموال تملیکی، مبارزه با قاچاق، تجهیز گمرک به فناوری نوین، سامانه مدیریت خرید آرد و نان، رصد منابع عمومی، کاهش حساب‌های بانکی، دیجیتالی کردن حسابرسی، منع ورود کالاهای قاچاق، جشنواره‌های فرهنگی مبارزه
۹	افزایش بهره‌وری انواع انرژی	افزایش ظرفیت تولید برق و نیروگاه‌ها، مدیریت مصرف برق، توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر، افزایش بهره‌وری نفت و گاز، کاهش هدر رفت انرژی، هوشمندسازی مصرف انرژی، دیپلماسی انرژی، بهره‌برداری از خطوط لوله نفت، صرفه‌جویی در گاز و برق، توسعه روابط انرژی با همسایگان
۱۰	حمایت از صنایع کوچک و متوسط	تسهیل صدور مجوزها، تأمین مالی و تسهیلات، مشوق‌های مالیاتی و بیمه‌ای، حمایت از تولیدات نوآور داخلی، آموزش و توسعه بازار، توسعه زیرساخت‌ها و شهرک‌های صنعتی، نقش تسهیل‌گر و نظارت دولت

در مجموع، اقدامات دولت سیزدهم در حوزه‌های مختلف اقتصادی، مالی، فناورانه و دیپلماسی اقتصادی، بیانگر تلاش جدی برای خنثی‌سازی و ناکارآمدسازی تحریم‌ها بوده است. این اقدامات ضمن ایجاد ثبات نسبی اقتصادی، رشد تولید و اشتغال، تقویت زیرساخت‌های داخلی و توسعه اقتصاد دانش‌بنیان، توانسته است ظرفیت‌های کشور را برای مقابله با فشارهای خارجی افزایش دهد و اقتصاد ایران را به سمت تاب‌آوری و پایداری بیشتر سوق دهد. در مجموع دولت سیزدهم با اتخاذ رویکردهای عملی و جامع در حوزه‌هایی مانند احیای تولید داخلی، مدیریت مالی، توسعه دیپلماسی اقتصادی، مبارزه با فساد و تقویت فناوری، تلاش کرده است اقتصاد مقاومتی را به عنوان راهبردی برای خنثی‌سازی تحریم‌ها و ارتقای امنیت اقتصادی و ملی اجرا کند. این اقدامات در چارچوب نظریه‌ها و نتایج پژوهش‌های پیشین اقتصاد مقاومتی و امنیت اقتصادی قرار دارد و می‌تواند به تقویت ثبات و استقلال کشور در شرایط تحریم کمک نماید. یافته‌های این پژوهش درباره اقدام و عمل دولت سیزدهم برای خنثی‌سازی تحریم‌ها را می‌توان در چارچوب پیشینه‌های پژوهشی اقتصاد مقاومتی و امنیت اقتصادی به شرح زیر مقایسه و تحلیل کرد:

الف- تمرکز بر شناسایی فعالیت‌ها و زنجیره‌های اقتصادی مزیت‌دار و توسعه صادرات و همکاری‌های منطقه‌ای: این رویکرد با یافته‌های افتخاری و عباسی (۱۴۰۲) که بر اهمیت حمایت از تولید ملی و ثبات اقتصادی برای تقویت مناسبات امنیتی تأکید دارند، هم‌راستا است. توجه به توسعه صادرات و گسترش همکاری‌های منطقه‌ای می‌تواند به کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی و افزایش ثبات امنیتی منجر شود.

ب- احیای تولید داخلی و فعال‌سازی واحدهای صنعتی راکد: این اقدام دولت سیزدهم با نتایج علی‌یاری و همکاران (۱۴۰۱) و عزیزی و حسن‌زاده (۱۳۹۸) که بر نقش ثبات اقتصادی، کاهش بیکاری و توسعه اشتغال در اقتصاد مقاومتی تأکید دارند، تطابق دارد. افزایش تولید داخلی و اشتغال‌زایی از مؤلفه‌های کلیدی امنیت اقتصادی محسوب می‌شود.

ج- مدیریت منابع مالی و کنترل نقدینگی: مطابق با یافته‌های موسوی و لهراسبی (۱۳۹۹) که سیاست‌های ترمیمی و مقاوم‌ساز را برای مقابله با چالش‌های تحریمی مهم می‌دانند، مدیریت دقیق منابع مالی و کنترل نقدینگی از راهبردهای کلیدی دولت برای حفظ ثبات اقتصادی و امنیت ملی است.

د- گسترش دیپلماسی اقتصادی و عضویت در سازمان‌های منطقه‌ای: این موضوع با تأکید شیراوند و همکاران (۱۳۹۸) بر اهمیت توان اقتصادی در حفظ استقلال و قدرت ملی همخوانی دارد. توسعه روابط اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی به کاهش فشار تحریم‌ها و افزایش قدرت چانه‌زنی کشور کمک می‌کند.

ه- شفاف‌سازی اقتصادی و مبارزه با فساد: اقدامات دولت در انتشار اسامی بدهکاران کلان و جلوگیری از قاچاق کالا، با نتایج عزیزی و حسن‌زاده (۱۳۹۸) و مرادیان و طالب (۱۳۹۱) که بر نقش مبارزه با فساد و ارتقای اشراف اطلاعاتی در اقتصاد مقاومتی تأکید دارند، همسو است.

و- توسعه فناوری و دانش‌بنیان شدن بخش‌های مهم: مطابق با اسماعیلی‌فر (۱۳۹۹) که بر اهمیت توسعه کشاورزی علمی و فناوری برای امنیت غذایی و توسعه پایدار تأکید دارد، حمایت دولت از شرکت‌های دانش‌بنیان و فناوری‌های نوین، گامی مؤثر در افزایش استقلال و امنیت اقتصادی است.

ز- افزایش بهره‌وری انرژی و استفاده بهینه از منابع: این اقدام با یافته‌های محسنی‌نیا و طیبیان (۱۳۹۷) که اقتصاد مقاومتی را در ارتقای امنیت اکولوژیک و پایداری محیط‌زیست مؤثر می‌دانند، مرتبط است و به کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی کمک می‌کند.

با توجه به اقدامات دولت سیزدهم و محورهای ده‌گانه اقتصاد مقاومتی، می‌توان مجموعه‌ای از پیشنهادها را برای تدوین و تقویت روند ناکارآمدسازی تحریم‌ها ارائه داد. این پیشنهادها با تکیه بر تجربیات دولت سیزدهم و بر مبنای محورهای اقتصاد مقاومتی، می‌تواند تاب‌آوری اقتصاد کشور در برابر تحریم‌ها را افزایش دهد و زمینه را برای رشد پایدار و مقاوم فراهم کند.

۱. توسعه پیمان‌های پولی دوجانبه و تهاتری: انعقاد پیمان‌های پولی دوجانبه با کشورهای همسایه و شرکای تجاری اصلی (مانند چین، روسیه، ترکیه و هند) برای کاهش وابستگی به دلار و یورو و تسهیل مبادلات ارزی و گسترش قراردادهای تهاتری برای تأمین نیازهای اساسی و صادرات محصولات داخلی.

۲. آزادسازی اقتصاد و تقویت بخش خصوصی: اجرای کامل و مؤثر قانون بهبود فضای کسب‌وکار، کاهش مجوزهای زائد و حذف موانع اداری برای فعالان اقتصادی و واگذاری

واقعی تصدی‌گری‌های دولتی به بخش خصوصی و حمایت هدفمند از شرکت‌های کوچک و متوسط (SME ها).

۳. اصلاح ساختار بانکی و مالیاتی: اصلاح نظام بانکی برای جلوگیری از خلق پول بی‌رویه و کنترل رشد نقدینگی، شفاف‌سازی و هدایت تسهیلات بانکی به سمت بخش‌های تولیدی و دانش‌بنیان و اصلاح ساختار بودجه و کاهش کسری بودجه با اجرای بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد و افزایش درآمدهای مالیاتی.

۴. مبارزه جدی با فساد و شفاف‌سازی اقتصادی: تقویت سامانه‌های اطلاعاتی و مبارزه با پول‌شویی و فساد در تخصیص منابع بانکی و ارزی، شفاف‌سازی وام‌ها، تسهیلات و قراردادهای دولتی و ایجاد سازوکارهای نظارتی مؤثر برای مقابله با رانت و سوءاستفاده.

۵. حمایت از تولید داخلی و صادرات غیرنفتی: استمرار حمایت از صنایع کوچک و متوسط و شرکت‌های دانش‌بنیان، تسهیل دسترسی به منابع مالی و بازارهای صادراتی، کاهش واردات کالاهای دارای مشابه داخلی و حمایت از زنجیره‌های تولید مزیت‌دار. توسعه صادرات غیرنفتی با تسهیل قوانین و کاهش هزینه‌های صادراتی.

۶. مدیریت بازار ارز و کنترل قاچاق: اتخاذ سیاست‌های ارزی متناسب برای ایجاد تعادل در بازار ارز و جلوگیری از شوک‌های قیمتی، مبارزه مؤثر با قاچاق کالا برای کاهش تقاضای ارز و حمایت از تولید داخلی.

۷. تقویت دیپلماسی اقتصادی و انتقال فناوری: توسعه روابط اقتصادی و فناورانه با کشورهای همسو و عضویت فعال در پیمان‌های منطقه‌ای مانند شانگهای و بریکس، جذب فناوری‌های پیشرفته از طریق قراردادهای بین‌المللی و تقویت صادرات خدمات فنی و مهندسی.

۸. بهره‌برداری بهینه از سرمایه‌گذاری‌های گذشته و تکمیل پروژه‌های نیمه‌تمام: تمرکز بر اتمام پروژه‌های زیرساختی و صنعتی نیمه‌تمام برای افزایش ظرفیت تولید و صادرات، حمایت از سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در بخش‌های راهبردی و ایجاد محیط امن و جذاب برای سرمایه‌گذاران.

۹. مدیریت منابع و صرفه‌جویی در هزینه‌های دولت: افزایش بهره‌وری دستگاه‌های دولتی و صرفه‌جویی در هزینه‌ها با محوریت رشد بهره‌وری و جلوگیری از اسراف منابع.

۱۰. مدیریت صحیح بازار و قیمت‌گذاری عادلانه: نظارت دقیق بر قیمت‌ها و جلوگیری از سودجویی دلان برای کاهش فشار اقتصادی بر مردم.

منابع

۱. اسماعیلی‌فر، افشین (۱۳۹۹). بررسی نقش و جایگاه امنیت غذایی در امنیت ملی، اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار جمهوری اسلامی ایران. جامعه‌شناسی سیاسی انقلاب اسلامی، ۱(۲)، ۲۳-۴۱. doi: 20.1001.1.26765314.1399.1.2.2.8
۲. افتخاری، اصغر، و عباسی، علیرضا (۱۴۰۲). تأثیر اقتصاد مقاومتی بر مناسبات امنیتی بین جمهوری اسلامی ایران و پاکستان. فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی امنیتی، ۱۲(۴۷)، ۳۱-۵۶. doi: 20.1001.1.26455129.1402.12.47.2.8
۳. ترابی فرد، میلاد، رزم‌آهنگ، مهدی، و قاسمی، فرزانه (۱۴۰۱). خنثی‌سازی تحریم و جانمایی جدید اقتصاد ایران در عرصه بین‌الملل به‌منابه نقشه راه جدید دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه روابط خارجی، ۱۴(۴)، ۱۴۰-۱۷۵. doi: 10.22034/fr.2023.360076.1302
۴. جابری، علی، و جمالی، یعقوب (۱۳۹۴). اقتصاد مقاومتی از دیدگاه اسلام مفهوم، اصول و سیاست‌ها. فصلنامه معرفت، ۲۴(۶)، ۹۱-۹۱. <https://marifat.nashriyat.ir/node/2996>
۵. جعفری هزارانی، نورالدین (۱۴۰۲). اثرات تحریم‌های بین‌المللی بر اقتصاد ایران و معیشت مردم. سیویلیکا. <https://civilica.com/note/3689>
۶. سلطان‌پور صادق، و رنج‌پور، رضا (۱۴۰۴). تأثیر راهبردی سیاست اقتصاد مقاومتی بر تجارت ایران. در کنفرانس ملی مدیریت، اقتصاد و علوم اسلامی، دوره نهم. <https://www.sid.ir/paper/1509400>
۷. سمیعی‌نسب، مصطفی (۱۳۹۳). دیپلماسی اقتصادی، راهبرد مقابله با تحریم‌های اقتصادی در منظومه اقتصاد مقاومتی. پژوهشی آفاق امنیت، ۷(۲۵)، ۱۱۵-۱۳۵. https://ps.ihu.ac.ir/arti-cle_200478_6f0d8d87eac8e13218ecea86c3eb50af.pdf
۸. سیف، اله‌مراد (۱۳۹۳). مقدمه‌ای بر نقشه راه پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران. مطالعات راهبردی بسیج، ۱۶(۶۱)، ۸۹-۱۱۵.
۹. شیراوند، صارم، عمرانی، ابوذر، معبودی نژاد، فرشته، و دیده‌دورا، ذوالفقار (۱۳۹۹). تأثیر راهبرد اقتصاد مقاومتی بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. جامعه‌شناسی سیاسی انقلاب اسلامی، ۱(۴)، ۱۴۱-۱۶۷. doi: 20.1001.1.26765314.1399.1.4.5.5
۱۰. عزیزی، محسن، و حسن‌زاده، حسین (۱۳۹۸). اقتصاد مقاومتی و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۹(۳۳)، ۳۹-۵۹. doi: 10.22084/rjir.2020.20382.2909
۱۱. عزیزی، محسن، و خضری، محمد (۱۳۹۷). ارتقای بُعد اقتصادی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر نظریه اقتصاد مقاومتی رهبر معظم انقلاب (مطالعه موردی نقش راهبردی مرزبان اقتصادی کشور). رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۲(۴۴)، ۴۳-۶۰. https://www.rahyaftjournal.ir/article_81262.html
۱۲. علی‌یاری، فرشاد، سیف، اله‌مراد، و کمالی، روزبه (۱۴۰۱). مقاله پژوهشی: نقش ثبات و امنیت اقتصادی در الگوی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران. مطالعات دفاعی استراتژیک، ۲۰(۸۷)، ۵۵-۸۰. dor: 20.1001.1.20084897.1401.20.87.3.9
۱۳. قلوژی، غزل و رستمی، محمد زمان (۱۴۰۳). بررسی اقدامات کشورهای توسعه‌یافته برای تقویت تولید با روش اقتصاد مقاومتی (ارائه مدل برای اقتصاد ایران). اقتصاد اسلامی، ۲۴(۹۴)، ۱۶۱-۲۰۲. doi: 10.22034/iec.2024.2014902.2680

۱۴. قمری فرزاد، فرهاد (۱۳۹۴). مدیریت تحریم‌های اقتصادی با تأکید بر اقتصاد مقاومتی. کنفرانس بین‌المللی مدیریت و کارآفرینی در شرایط اقتصاد مقاومتی. SID. <https://sid.ir/paper/822155/fa>.
۱۵. محسنی نیا زینب، طیبیان منوچهر (۱۳۹۷). بررسی نقش اقتصاد مقاومتی در ارتقاء امنیت اکولوژیک در شهر. مدیریت شهری و روستایی، ۱۷ (۵۱): ۱۶۳-۱۸۲. <https://ijurm.imo.org.ir/article-1-2241-fa.html>.
۱۶. مرادیان، حسین، و طالبی، علی نقی (۱۳۹۱). جایگاه ساحفها در تحقق اقتصاد مقاومتی و نقش آن در ارتقاء امنیت ملی بر اساس بیانات مقام معظم رهبری. همایش ملی تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی). <https://civilica.com/doc/1236835>.
۱۷. موسوی، سید فضل اله و لهراسبی، امیر (۱۳۹۹). بررسی راهبردهای امنیت اقتصادی ایران با رویکرد اقتصاد مقاومتی و اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۸ (۳۱)، ۵۰۸-۴۸۲. doi: 10.30507/jmsp.2020.102563
18. <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=25370>
19. <https://masireqtasad.ir/doctorin/>
20. <https://www.baharnews.ir/news/261732>
21. <https://www.ilna.ir/149/547414>
22. <https://iranthinktanks.com/tt/moqavemati-economy-thinktank/>
23. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=32692>